

ROLANDAS KREGŽDYS

Gotfrydo Ostermejerio *Kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte* (1775) mitonimų etimologijos svarstymai

ANOTACIJA. Straipsnyje aptariami Gotfrydo Ostermejerio veikale *Kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte* (Marienwerder, 1775) minimų prūsų ir lietuvių teonimų (*Perkunas; Okoperun / Occopirn; Žwaigždžiuks / Žwaigždiks; Bangputtys; Potrimpus / Patremčius; Antrimpus / Anttremčius / Attremčius; Bližgėlis; Diewartes; Žemberys / Žemienek; Žempati / Žemyne; Jawinnê; Pergubrus; Girryftis; Pufzkaitis; Bibcziû Bóbelis; Melletële; Barftúkai; Kaukarus; Laima / Laimė; Curcho / Kurcho / Kurchos; Pilwytis; Atfweikčius / Atfweikinčius / Aufweitis; Gabjauja; Pardoytis / Pardūtis; Gužé / Czuzé; Marcopol; Worfzkátis / Werfzukátis; Jauciû Bobis / Baubis; Gardėtis; Kiauliû krukė; Ifzwambratis / Wifztambratis; Muffû Birbiks; Pykullus / Pekullus / Pocollus / Potoll; Magilá; Giltine; Jagaubis; Drebkullys; Laumé; Kaukas; Markopoczai / Marcopetá*) bei mitonimo krivis etimologinės analizės metodologijos principai ir jų kongruencija dabartinių šios plotmės tyrimų aspektu.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Gotfrydas Ostermejeris, mitonimas, teonimas, etimologinė analizė

BENDRA GOTFRYDO OSTERMEJERIO BALTŲ MITONIMŲ
ANALIZĖS CHARAKTERISTIKA

Rytų Prūsijos raštijos atstovo Gotfrydo Ostermejerio veikalas *Kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte* (Marienwerder, 1775), arba *Kritinis senovės prūsų religijos istorijos aprašas*, nėra didelės apimties – prūsų religijos ypatumų apžvalgai autorius skyrė 56 puslapius.

Ši studija mitologijos tyrėjų priskiriama kompiliaciniams ir iš dalies verifikaciniams darbams (pasak Igno Skrupskelio, „su G. Ostermejeriu prasideda jau kritiškas padavimų patikrinimas“¹), plg. Norberto Vėliaus teiginį:

naujų duomenų apie senąją prūsų religiją bei mitologiją nepateikė, o tik peržiūrėjo kitų pateiktas žinias, jas koregavo ir papildė. Daugiausia informacijos jis ėmė iš rankraštinių bei spausdintų žodynų (ypač Jokūbo Brodovskio, Pilypo Ruigio ir Christophoro Hartknocho knygos *Senoji ir Naujoji Prūsija*)².

Apie rėmimąsi minėta faktografinė medžiaga užsimena ir pats veikalo autorius³.

Tiesa, jam priskiriama naujės informacijos apie lietuvių fatalizmą autorystė – ypač dažnai cituojama informacija apie deivę Laimą arba Laimę⁴, taip pat Jagaubio ir Magilos tikėjimą⁵. Vis dėlto svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog Ostermejeris senųjų prūsų mitologijos palikimo kritinį vertinimą atliko remdamasis gyvosios kalbos duomenimis⁶, t. y. lietuvių kalbos faktografija⁷,

¹ Ignas Skrupskelis, *Lietuviai XVIII amžiaus vokiečių literatūroje*, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1967, p. 108.

² *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, t. 4, sudarė Norbertas Vėlius, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005, p. 62 (toliau – BRMŠ); dar žr. Norbertas Vėlius, *Mitinės lietuvių sakmių būtybės*, Vilnius: Vaga, 1977, p. 58, 66, 84, 122.

³ [Gottfried Ostermeyer,] *Gottfried Ostermeyers, Pastors zu Trempen im Amte Nordenburg. kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte*, Marienwerder: in der Königl. Westpreuß. Hofbuchdruckerey bey Johann Jacob Kanter, 1775, p. 9.

⁴ *Lietuvių mitologija*, t. 3, sudarė Norbertas Vėlius ir Gintaras Beresnevičius, Vilnius: Mintis, 2003, p. 150.

⁵ BRMŠ, t. 4, p. 63.

⁶ *Ibid.*, p. 62.

⁷ Apie tokio metodo ydingumą žr. Kazimieras Būga, *Rinktiniai raštai*, t. 1, sudarė Zigmas Zinkevičius, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958, p. 152.

mat manoma, jog paskutinis prūsiškai kalbėjęs žmogus mirė 1677 m.⁸

Ostermejerio mitologemų kilmės aprašai, anot Vėliaus, grįsti liaudies etimologija, t. y. „išoriniu jų panašumu“. Tiesa, kai kuriuos jų Vėlius priskyrė teisingiems, pvz., hieronimo *krivis* ir sub. lie. *krivūlē*⁹ (žr. toliau).

Teonimų kilmės eksplikacija, taip pat jų subordinacinė padėtis ir lokalinis funkcionalumas (apie pastarą žr. toliau), grindžiamas ne detalio tikrinių daiktavardžių formų lingvistine analize taikant autoriaus gyvenamuoju laikotarpiu pradėjusį formuotis išorinės rekonstrukcijos resp. lyginamąjį istorinį metodą¹⁰, bet, Ostermejerio nuomone, identišką ar panašią funkcinę konotacijos kitų ide. tautų mitonimų gretinimu ir jų struktūrinių elementų (ypač dūrinių, plg., pvz., mitonimų *Okoperun*, *Bangputtys* aprašus) pamatinių formų įvardijimu (žr. tolesnius skyrius).

Mėgindamas apibrėžti mitonimų kilmę ir remdamasis lokale šių veikimo funkcija, Ostermejeris juos skirsto į 2 pagrindines grupes¹¹:

- 1) *žemės paviršiaus* resp. *uranistinius dievus*;
- 2) *žemės ir požemio* resp. *chtoninius dievus*.

⁸ A[lgirdas] S[abaliauskas], „prūsų kalba“, in: *Lietuvių kalbos enciklopedija*, parengė Kazys Morkūnas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999, p. 514.

⁹ *BRMŠ*, t. 4, p. 62.

¹⁰ Jo ankstyvąją raidą galima skirstyti į 2 periodus: I – nuo Gottfriedo Wilhelmo Freiherrio von Leibnizo (1646–1716), paneigusio panhebrajiško visų pasaulio kalbų šaltinio teoriją (apie ją žr. Pietro Umberto Dini, *ALILETOESCVR: linguistica baltica delle origini*, Livorno: Books & Company, 2010, p. 651–696) ir koregavusio Justo Josepho Scaligerio (1540–1609) veikale *Diatriba de Europaeorum linguis* (1610) ide. kalbų grupių genetinių sąsajų nustatymo metodiką; II – nuo Williamo Jones'o (1746–1794) pranešimo *The Third Anniversary Discourse, on the Hindus, delivered 2d of February* (1786) Azijos tyrimų draugijoje (The Asiatic Society), kur išdėstė hipotezę apie sanskrito ir kitų ide. kalbų giminybę ir galimą kilmę iš vienos, jau išnykusios, prokalbės, ir vėliau publikuotų Franzo Boppo (1791–1867), vieno pirmųjų ide. lyginamosios kalbotyros pradininkų, darbų (žr. Benjamin W. Fortson IV, *Indo-European Language and Culture: An Introduction*, Oxford: Blackwell Publishing, 2004, p. 8; Émilie Ndiaye, *De l'indo-européen au latin et au grec. Initiation à la grammaire comparée du latin et du grec, avec exercices corrigés, tableaux synthétiques et lexiques*, Bruxelles: Éditions Safran, 2009, p. 11, 13; Константин Геннадьевич Красухин, *Введение в индоевропейское языкознание*, Москва: Academia, 2004, p. 12–13, 27).

¹¹ Dar žr. *Lietuvių mitologija*, t. 2, sudarė Norbertas Vėlius, Vilnius: Mintis, 1997, p. 296.

GOTFRYDO OSTERMEJERIO APTARIAMŲ URANISTINIŲ
DIEVYBIŲ ETIMOLOGINĖS RAIDOS / MITOLOGINIŲ
ATITIKMENŲ KORELIACIJA

Analizuojant veikale *Kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte* aprašytą dievybių etimologinę raidą, pirmiausia nurodomas Ostermejerio duotas teonimas (ir variantai), jo pateikta mitonimo funkcija bei etimologinė raida (sąsaja su mitologiniais atitikmenimis), paskui įvertinamas etiologinio gretinimo pagrįstumas (+ etimologiškai teisingas; – kilmės aspektu klaidingas).

| Teonimas / jo variantai; mitonimo funkcija; puslapis | Etimologinė raida / sąsaja su mitologiniais atitikmenimis | Etiologinio gretinimo pagrįstumas (+ etimolo- giškai teisingas; – kilmės aspektu klaidingas) |
|---|---|---|
| <i>Perkunas</i> 'griausmo dievas' 10 | sl. <i>Pioruń, Pierun, Perun</i> / lo. <i>Jupiter</i> ; pr. <i>Dievaitis</i> ¹² | + ¹³ |
| <i>Okoperun / Occopirn</i> 'Perkūno akis' 10 | <i>Oko</i> 'akis' + <i>Perun</i> 'Perkūnas' | – |

Teonimas *Okoperun* ir jo variantai kildinami iš praef. / adv. pr. **uka-* 'aukštai' ir num. ord. pr. *pirmas* 'pirmas' I 5₂, *GrA* 94 (su sulotyninta fleksija), suponuojančius pr. **Ukapirmas* 'pirmiausias'¹⁴. Ostermejeris¹⁵ pateikia iškraipytą 1530 m. *Agenda Ecclesiastica*¹⁶ nurodomą dievybės vardo lytį *Occopirmus* 'Saturnus'. Dėl šios priežasties jo aprašyta teonimo etimologinė raida klaidinga.

¹² Mitonimas *Dievaitis / dievaitis* 'perkūnas': *Dievaitis jį numušė MŽ; Dievaitis griauja R; ^ Kad tave šventas dievaitis! B (LKŽe s. v. 1 dievaitis)*, matyt, priskirtinas lietuvių, o ne senųjų prūsų, kaip teigia Ostermejeris ([Gottfried Ostermeyer,] *op. cit.*, p. 10), dievo Perkūno įvardijimui.

¹³ Žr. Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 1, Vilnius: Mokslas, 1988, p. 192; Idem, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 3, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 265–266; Thomas V. Gamkrelidze, Vjačeslav V. Ivanov, *Indo-European and the Indo-Europeans: A Reconstruction and Historical Analysis of a Proto-Language and a Proto-Culture*, vol. 2, Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 1995, p. 527–528.

¹⁴ Žr. Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 3, p. 284; Idem, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 4, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997, p. 209; dar žr. Kazimieras Būga, *Rinktiniai raštai*, t. 2, sudarė Zigmas Zinkevičius, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1959, p. 156.

¹⁵ [Gottfried Ostermeyer,] *op. cit.*, p. 10.

¹⁶ *BRMŠ*, t. 2, sudarė Norbertas Vėlius, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2001, p. 159–160.

| | |
|---|---|
| <i>Žvaigždžiuks</i> (lie.) / <i>Žvaigždiks</i> <i>Žvaigžde</i> ‘žvaigždė’ (pr. dial. – Semba [pagudėnai]) / RPr. <i>Sveixtix</i> ‘žvaigždžių dievas’ 10–11 | – |
|---|---|

Mitonimai *Žvaigždžiuks* / *Žvaigždiks* priskiriami verb. pr. **svaistītvei* ‘švaistyti (švyščioti)’ (← verb. pr. **sveit-* ‘šviesti’) suff. pr. *-*ik-* vediniams su-ponuojant lytį su epenteziniu resp. neetimologiniu pirmuoju -*k-* pr. **Svaikstikas* ‘švietikas (švaistikas), švietėjas (švaistytojas)’, vedamą iš pr. **Svaistikas* ‘t. p.’¹⁷.

| | | |
|------------------------------------|--|---|
| <i>Bangputtys</i> ‘vėjo dievas’ 11 | <i>Banga</i> ‘vilnis’ + <i>Putta</i> ‘oro burbuliukų mase virtęs skystis’ ← <i>pūsti</i> ‘dvelkti’ / <i>Aeolus</i> | ± |
|------------------------------------|--|---|

Antrasis šio kompozito sandas kildinamas iš verb. pr. **put-* ‘pūsti’¹⁸.

GOTFRYDO OSTERMEJERIO APTARIAMŲ CHTONINIŲ DIEVYBIŲ ETIMOLOGINĖS RAIDOS / MITOLOGINIŲ ATITIKMENŲ KORELIACIJA

| Teonimas / jo variantai; mitoni- mo funkcija; puslapis | Etimologinė raida / sąsaja su mitologiniais atitikme- nimis | Etiologinio gretinimo pagrįstumas (+ etimolo- giškai teisingas; – kilmės aspektu klaidingas) |
|---|---|---|
| <i>Potrimpus</i> / <i>Patremcius</i> ‘upių dievas’ 11–12 | <i>patremti</i> ‘nustumti; (iš) varyti’ | – |

Teonimas *Potrimpus* ir jo variantai skaidomi į kelis struktūrinius dėmenis, t. y. į praef. pr. **pa-* ‘pa-’ ir adj. pr. **trimpas* ‘trepsimas, trepsėtas’ (← verb. bl.

¹⁷ Žr. Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 4, p. 171; plg. Kazimieras Būga, *Rinkiniai raštai*, t. 1, p. 151–152.

¹⁸ Žr. Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 1, Vilnius: Mokslas, 1988, p. 133.

dial. **trimp-* ‘trepsėti, trypti’), suponavusius mitonimus: bl. dial. **Trimpas* ‘derlingumo dievas’ / pr. **Patrimpas* ‘t. p.’¹⁹.

| | | |
|--|---|-----------------|
| <i>Antrimpus</i> / <i>Anttremcius</i> / <i>Attremcius</i> ‘jūros dievas, sukeliančias jūros bangavimą ir žemės drebėjimą’ 12 | <i>anttremti</i> ‘išstumti, išmesti’, <i>attremti</i> ‘pristumti’ / <i>Potrimpus</i> | + ²⁰ |
| <i>Bližgėlis</i> ‘sniego dievas’ 12 | <i>blizgėti</i> ‘švytėti, žibėti, tviskėti’ | + ²¹ |
| <i>Diēwaites</i> ‘šaltinių ir upelių deivės’ 13 | <i>Naiades, Nymphae</i> | - |
| <i>Žemberys</i> / lie. dial. (žem.) <i>Žemienek</i> ‘žemės dievas’ 13 | <i>žeme</i> ‘dirvožemis’ + <i>beriu</i> ‘aš beriu’ | - |

Ostermejeris pateikia ne Jokūbo Brodovskio (Jacob Brodowski) žodyne pirmą kartą paminėtą teonimo lytį *Sambarys* ‘Pluto’ *B* 598²², bet Pilypo Ruigio (Philipp Ruhig) žodyne nurodytą *Žembarys, rio, m. der Erdgott der Heyden, Pluto. R I* 186²³, dar plg. Kristijono Gotlybo Milkaus (Christian Gottlieb Mielcke) įvardytos pagonių žemės dievo vardo modifikuotą (su struktūrinio elemento *-a- > -e-* kaita) formą *Žembarys, rio, m. der Erd=Gott der Heiden. M I* 341²⁴.

¹⁹ Žr. Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 3, p. 334–335.

²⁰ *Ibid.*, p. 334–335.

²¹ Žr. Wilhelm Mannhardt, *Letto-Preussische Götterlehre*, Riga: Herausgegeben von der Lettisch-Literarischen Gesellschaft, 1936, p. 611.

²² [Jacob Brodowski,] *LEXICON GERMANICO-LITHVANICVM LITHVANICO-GERMANICVM Darinnen so wohl die Vocabula Biblica Veteris et Novi Testamenti, als auch Vocabula Domestica item Über zwey Tausend Proverbia und über ein Hundert Aenigmata Lithvanica und viele Phrases anzutreffen und also wo nicht gantz völlig doch ziemlich Complet ist. Welches alles GOTTE allein zu Ehren und denen Liebhabern der Lithauischen Sprache zum Besten mit großer Mühe und Fleiß zusammen getragen. von Jacobo Brodowsky Præcentor Trempensi*, [Trepai, apie 1714–1744]; LMAVB RS: F 137–15 (toliau – B); dar žr. BRMŠ, t. 4, p. 29; Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2006, p. 108.

²³ [Philipp Ruhig,] *Littauisch=Deutsches und Deutsch=Littauisches Lexicon, Worinnen ein hinlänglicher Vorrath an Wörtern und Redensarten, welche sowol in der H. Schrift, als in allerley Handlungen und Verkehr der menschlichen Gesellschaften vorkommen, befindlich ist: Nebst einer Historischen Betrachtung der Littauischen Sprache; Wie auch einer gründlichen und erweiterten Grammatick, mit möglichster Sorgfalt, vieljährigem Fleiß, und Beyhülfe der erfahrensten Kenner dieser Sprache gesamlet von Philipp Ruhig, Pfarrern und Seniore zu Walterkehmen, Insterburgischen Hauptamtes, Königsberg: druckts und verlegt I. H. Hartung, 1747 (toliau – R); dar žr. BRMŠ, t. 4, p. 43.*

²⁴ [Christian Gottlieb Mielcke,] *Littauisch=deutsches und Deutsch=littauisches Wörter=Buch, worinn das vom Pfarrer Ruhig zu Walterkehmen ehemals heraus gegebene zwar zum Grunde gelegt, aber mit sehr vielen Wörtern, Redens=Arten und Sprüchwörtern zur Hälfte vermehret*

Remiantis Brodovskio duoto teonimo *Sambarjys* pirminės formos statusu, galima atsargiai spėti, kad mitonimas reflektuoja *tatpuruša* tipo kompozitą, sudarytą iš sub. pr. *same E 24* resp. **zemē* ‘žemė’²⁵ + sub. lie. *bāras 4* (sm.) ‘vienu kartu užimamas lauko ruožas dirbant (pjaunant javus, raunant linus, šienaujant); koks didesnis žemės plotas’²⁶ ← verb. lie. *beṛti* ‘sėti ir kt.’²⁷, t. y. suponuojama archisememos *‘derlingas / dirbamas žemės plotas’ → ‘derlingo / dirbamo žemės ploto dievybė’, mat italikų Plutonas (plg. lo. *Plūtō[n]* ‘hipochtoninės sferos valdovas, Prozerpinos vyras, Jupiterio ir Neptūno brolis’ ← gr. Πλούτων ‘t. p.’) buvo ne tik požemio ir mirusiųjų suverenas (graikizmo funkcinė konotacija²⁸), bet gamtos ciklą, darnos ir irimo proceso dievybė²⁹, reflektuojanti asimiliuoto italikų dievo *Dīs Pater* ‘Ditas’ veiklos sferą – našumo suteikimą dirvai³⁰.

| | | |
|--|--------------------------------------|-----------------|
| <i>žempati</i> / <i>žemyne</i> ‘žemės deivė, <i>žemberio</i> žmona’ 13 | <i>Ceres</i> | ± ³¹ |
| <i>Jawinnē</i> ‘grūdų deivė, jų motina; deivės <i>žempati</i> / <i>žemyne</i> epitetas’ 14 | <i>Jawai</i> ‘grūdai’ | + ³² |
| <i>Pergubrus</i> ‘pavasario dievas’ 14 | <i>pergubōti</i> ‘atnešti; gražinti’ | - |

und verbessert worden von Christian Gottlieb Mielcke, Cantor in Pillckallen. Nebst einer Vorrede des Verfaßers, des Herrn Prediger Ienisch in Berlin, und des Hrn. Krieges= und Domainen=Raths Heilsberg, auch einer Nachschrift des Herrn Professor Kant, Königsberg: Im Druck und Verlag der Hartungschens Hofbuchdruckerey, 1800 (toliau – M); dar žr. BRMŠ, t. 4, p. 82.

²⁵ Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 4, p. 58–59.

²⁶ LKŽe s. v. 1 *bāras*.

²⁷ Ernst Fraenkel, *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, Bd. 1–2, Heidelberg: Vandenhoeck & Ruprecht, 1962–1965, p. 34–35.

²⁸ Žr. George Henry Bianchi, *The mythology of Greece and Rome with special reference to its use in art*, London: Chapman and Hall, Ltd., 1875, p. 146–147.

²⁹ *Культура древнего Рима*, т. 1, отв. ред. Е. С. Голубцова, Москва: Наука, 1985, p. 91; Tadeusz Zieliński, *Religia Cesarstwa Rzymskiego*, Toruń: Adam Marszałek, 1999, p. 137.

³⁰ Pierre Grimal, *The Concise Dictionary of Classical Mythology*, Oxford: Basil Blackwell, 1990, p. 360; dar žr. Rolandas Kregždys, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo sutartis*: Mokslo monografija, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012, p. 172, 373. Apie mirties ir derlingumo simbiotinį ryšį žr. Алексей Федорович Лосев, *Античная мифология в ее историческом развитии*, Москва: Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР, 1957, p. 61–62.

³¹ Mato Pretorijaus (Matthäus Prätorius) veikale *Deliciae Prussicae, oder preussische Schaubühne* (Matas Pretorijus, *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla*, t. 3, sudarė Ingė Lukšaitė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2006, p. 148–149, 272, 482, 512) minima *Zemyne* yra pseudomitologema (žr. Rolandas Kregždys, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo sutartis*, p. 343, 354).

³² Žr. *Lietuvių mitologija*, t. 1, sudarė Norbertas Vėlius, Vilnius: Mintis, 1995, p. 235.

Teonimas *Pergubrus* priskiriamas prūsų kalbos *tatpuruša* tipo dūriniam: vak. bl. **Pargrubī/īs* ‘dievas, išvarantis žiemą, priverčiantis augti lapus ir žolę bei lemiantis gerą derlių’ ← vak. bl. **Gar-brubi/īs* (su: 1. sandų inicialinių *g-* / *b-* metateze, nulemta nestabilios fonetinės raiškos; 2. **b-* > *p-* sporadine devokalizacija, kurios dominacinį statusą galėjo lemti mitonimo sąsaja su pr. *percunis* ‘perkūnas’ *E* 50) ← vak. bl. **Gar-bruvi/īs* (su [antrojo] *-b-* < *-v-* kaita dėl regresyvinės distancinės asimiliacijos) ← vak. bl. **Gar-burvi/īs* (su *-ru-* < *-ur-* metateze) ← ? avd. pr. **Burtenas/-is* *‘tas, kuris buria, aiškina paslaptingus ženklus resp. spėja = žynys’ ← adj. pr. **burtenas* *‘skirtas būrimui, burtų’ (su suff. *-en-*) ← pr. *garrin* ‘medis’ III 105₈ (~ pr. *garian* ‘t. p.’ *E* 628) + pr. **burv-* *‘būrimas, spėjimas; ženklas’, suponuojantys lyties **Gar-burvi/īs* protosememą *‘medis – būrėjas, burtų medis’, reflektuojančią vieną seniausių ide. griausmo / žaibo dievo uzualinių ir hieroforinių (resp. susijusių su žynio / šventiko veikla) funkcijų – mantiką, paremtą medžio totemo (ąžuolo) struktūrinių elementų (lapų) observacija ir interpretacija³³.

Girryftis ‘miško dievas’ 14

Girrē ‘miškas’ / *Silvanus*

-

Rimanto Balsio teigimu, negalima Jano Łasickio veikale *De Diis Samagitarum...* (1582) paminėto mitonimo *Prigirstitis*, kurį Matas Pretorijus transformavo į *Girstis*, nagrinėti skyrium nuo, spėtina, tos pačios mitologemos dar kitokių perdirbinių *Girriftis* / *Girryftis*, užfiksuotų Brodovskio ir Ruigio žodynuose³⁴.

Pufzkaitis ‘pagonių dievas arba pušynas’ 14

Pufzīs ‘pušis’

-

Naujausiame mitonimo *Pufzkaitis* etimologijos apraše pateikiami du dievybės *Puschaitis* (A, B), minimos *Sūduvių knygelėje*, aiškinimo būdai: 1) pr. *posty* ‘ganykla, ganiava’ *E* 801 + suff. *-ait-* suponavo pr. **Pāstaitis* > **Postaitis* ‘ganyklinis, ganiavinis = ganyklų dievas’ → **Posaitis* ‘t. p.’ → jotv. **Pūsaitis* ‘t. p.’ > *Puschayts* A, B; 2) pr. *posty* ‘t. p.’ + adj. pr. **kaita-* ‘karštas, šiltas’ > **Pāstkaitis* / **Pāskaitis* ‘sušildantis ganyklą (žemę)’ ↔ ‘suteikiantis žemei

³³ Plačiau žr. Rolandas Kregždys, „Baltų mitonimų kilmė: vak. bl. *Pargrubi(j)us* (*G[r]ubrium*, *Pergrubrius* ir kt.); lie. *maselis*“, in: *Acta Linguistica Lithuanica*, 2015, t. 73(1), p. 19–21.

³⁴ Rimantas Balsys, *op. cit.*, p. 355–356; dar žr. *BRMŠ*, t. 4, p. 29, 41.

gyvybę' > *Postkaitis // *Poskaitis > jotv. *Pūstkaitis // *Pūskaitis 't. p.' > Pwskayths K³⁵.

| | | |
|---|---|-----------------|
| <i>Bibcziū Bóbelis</i> 'sodo dievas' 14 | <i>Priapus</i> | + ³⁶ |
| <i>Melletėle</i> 'miškų ir sodų žalumos bei spalvų deivė' 14–15 | <i>Melletá</i> 'žaliasis genys' / <i>Chloris</i> | + ³⁷ |
| <i>Barftúkai</i> 'silvanų vaikai – giriniai, miško dvasios' 15 | <i>barftyki</i> 'išbarstyti, išmėtyti' / <i>Fauni, Sileni / Silvani</i> | ± |

Spėtina, kad Ostermejerio nurodoma lytis *Barftúkai* reflektuojama lenkų šnektų pavyzdžių, plg. le. dial. (Psd – Ulš [Kamieniec Podolski]) *bajstruk* 'blogoji dvasia, gyvenanti po bezdo šaknimis, sulaužanti ranką tam, kas šį krūmą iškasa'³⁸, suponuojant pr. dial. (jotv.) **bastruk* 't. p.' (su diftongo -aj- /ai/ > a monoftongizacija [plg. identišką Ragainės šnektos kitimą³⁹]) → pr. dial. (jotv.) **barstuk* 't. p.' (su sonanto -r- metateze, plg. pr. *wubri* 'blakstiena' E 8z ← pr. **bruvī* 'antakis' [dėl kontaminacijos su v. *wimpro* 'Wimper'⁴⁰]), ilgainiui émusio reikšti *'miško dvasią, gyvenančią po medžiu / krūmu'. Minėtina, kad pejoratyvinė le. dial. *bajstruk* 'pavainikis; piktoji dvasia, gyvenanti po šėivamedžio šaknimis'⁴¹ referento 'blogoji dvasia' konotacijos genezė apibrėžta šios vakarų

³⁵ Plačiau žr. Rolandas Kregždys, „Teonimų, minimų „Sūduvių knygelėje“, etimologinė analizė – dievybių funkcijos, hierarchija: *Puschayts, Puschkayts*“, in: *Res humanitariae*, 2008, t. 3, p. 57–58.

³⁶ Rimantas Balsys, *op. cit.*, p. 192; Pierre Grimal, *op. cit.*, p. 373–374.

³⁷ Žr. *Lietuvių mitologija*, t. 1, p. 234; Rimantas Balsys, „Kai kurios Motiejaus Pretorijaus hipotezės ir jų interpretacijos XX a. pabaigos – XXI a. pradžios mitologų darbuose“, in: *Res humanitariae*, 2007, t. 1, p. 77; Pierre Grimal, *op. cit.*, p. 155.

³⁸ *Słownik gwar polskich*, t. 1(3), redaktory M. Karaś, J. Reichan, S. Urbańczyk, J. Okoniowa, B. Grabka, Wrocław & Gdańsk: Zakład narodowy imienia Ossolińskich / Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1982, p. 425; Jan Aleksander Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. 1, Kraków: Drukarnia C. K. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1900, p. 54–55; Jan Aleksander Karłowicz, Adam A. Kryński, Władysław Niedźwiedzki (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa: W drukarni E. Lubowskiego, 1898, p. 85; dar žr. Rolandas Kregždys, *Lietuvių kalbos polonizmų žodynas / Słownik polonizmów w języku litewskim*: Mokslinis žodynas (*Studia Etymologica Baltica*, II), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2016, p. 221.

³⁹ Plačiau žr. Zigmąs Zinkevičius, *Lietuvių dialektologija*, Vilnius: Mintis, 1966, p. 91; Idem, *Lietuvių tarmių kilmė*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006, p. 187.

⁴⁰ Žr. Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 4, p. 266; dar žr. Rolandas Kregždys, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo sutartis*, p. 43.

⁴¹ Apie šį lietuvių kalbos polonizmą dar žr. Rolandas Kregždys, *Lietuvių kalbos polonizmų žodynas / Słownik polonizmów w języku litewskim*, p. 28–29, 221.

slavų tautos tikėjimu, neva vaikas pamestinukas (↔ betėvis / našlaitis) gali būti siejamas su blogio palikuonimi, plg. le. dial. *podziomek* ‘blogio dvasia, pakeičianti naujagimį pamestinuku’⁴².

Šios mitologemos ir *Sūduvių knygelėje* pirmą kartą paminėto mitonimo *Barstucke* ‘mažieji žmogučiai; naminukai, žemės dvasios (elfai); dievų, gyvenančių po šėivamedžiu, tarnai; dievo Puškaičio pagalbininkai, nešantys javus ir juos saugantys’⁴³, iki šiol klaidingai kildintų iš verb. lie. *barstyti* ‘pilti kur (birus daiktus)’⁴⁴, genetinis ryšys interpretuojamas remiantis introdukcijos motyvacija⁴⁵.

| | | |
|---|--|-----|
| <i>Kaukarus</i> ‘kalnų dievas’ 15 | <i>kaukaras</i> ‘kalva’ | +46 |
| <i>Laima</i> / <i>Laimė</i> ‘žmonių valdovė nuo jų gimimo iki mirties, sėkmės ir nesėkmės deivė’ 15 | <i>Parcae</i> | +47 |
| <i>Curcho</i> / <i>Kurcho</i> / <i>Kurchos</i> ‘valgio ir gėrimų dievas’ 15–16 | <i>kurti</i> ‘statyti, daryti; įkurti’ | – |

1249 m. Kristburgo taikos sutartyje minimas teonimas pr. *Curche* /*Kurkē*/ yra vedamas iš pr. **Kurk-is/-īs/-as* ‘raguočių dievas, t. y. tas, kuriam pavaldūs raguočiai (galvijai)’ (su šaknies *-va-* absorbcija) < **Kur-va-ka-* ‘t. p.’ < adj. bl. **kurva-ka-* ‘t. p.’ resp. suponuojamas sufikso ide. **-kō-* vedinys iš subst. (masc.) vak. bl. dial. **kurvas* ‘jautis’ < vak. bl. **karvā* ‘karvė’⁴⁸.

⁴² *Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur*, t. 6, pod redakcją Zofii Stamirowskiej, Anny Tyrpy, Warszawa & Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk / Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie, 2014, p. 179.

⁴³ Wilhelm Mannhardt, *op. cit.*, p. 246; *BRMŠ*, t. 2, p. 129, 133.

⁴⁴ Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, p. 77. Dėl tokios sąsajos menko pagrįstumo resp. vakarų baltų leksemų etimologizavimo remiantis tik rytų baltų kalbų medžiaga žr. Kazimieras Būga, *Rinkiniai raštai*, t. 1, p. 152; dar žr. Pierre Grimal, *op. cit.*, p. 153–154, 401.

⁴⁵ Žr. Rolandas Kregždys, „Sūduvių knygelės etnomitologinė faktografija: mitonimų *Barstucke* ‘die kleinen Mennichen, Erdleutlein, der Götter Diener’ ir *Marcopole* ‘die Edelleuthe / Erde Leute resp. subterranei dicti’ etimologinė raida ir semantinė transformacija“, in: *Baltų filologija*, 2016, t. 25(1), p. 79–95.

⁴⁶ Žr. Rolandas Kregždys, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo sutartis*, p. 360.

⁴⁷ Žr. Pierre Grimal, *op. cit.*, p. 328.

⁴⁸ Plačiau žr. Rolandas Kregždys, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo sutartis*, p. 108–109, 117.

| | | |
|--|---|---|
| <i>Pilwytis</i> ‘pilvo (valgio ir gėrimų) dievas’ 16 | <i>Pilwas</i> ‘kūno dalis, kur yra virškinimo organai’ ← <i>pilti</i> ‘pripildyti; įdaryti’ | – |
|--|---|---|

Pirmą kartą šis mitonimas minimas *Sūduvių knygelėje* – *Pilnitis*⁴⁹. Dėl struktūrinės onimų diferencijos (t. y. formų su *-v-* ir *-n-* neatitikimo) Ostermejerio siūlomas žodžio kilmės aiškinimas koreguotinas iš esmės.

Vėlyvesniame (ir ne tokiaime reikšmingame) *Sūduvių knygelės* perraše J⁵⁰ minima lytis *Pelwitus* su šaknies balsiu *-e*⁵¹. Šio perrašo autorius Matthaeius Weisselis galėjo naudotis pirminiais *Sūduvių knygelės* nuorašais⁵². Todėl galima atsargiai spėti, kad lytis *Pillnitis* A ‘tas dievas praturtina ir pripildo aruodus’⁵³ reflektuoja perrašinėtojų koreguotą formą pagal jų suvoktą žodžio kilmę, plg. pr. *pilnan* ‘pilną’ III 69₁⁵⁴. Neatmestina galimybė, kad mitonimo šaknies vokalinę kaitą galėjo lemti ir regresyvinės asimiliacijos kaita resp. **P-e-ln-ī-t-ī-s* → **P-i-ln-ī-t-ī-s*. Vadinasi, neatmestina galimybė, kad lytis pr. dial. (jotv.) *Pelwitus* J (su *-v-* ← *-n-* kaita dėl konsonantinio sinharmonizmo resp. abilūpinis *P-...* + priedantinis *-n-* → abilūpinis *P-...* + lūpų dantinis *-v-*) suponuoja pr. dial. **pelnas* ‘nauda; laimikis’, plg. sub. lie. *peľnas* 4 (sm.) ‘patiriama nauda, laimikis; uždarbis, pajamos ir kt.’⁵⁵, sub. la. *peľns*² ‘nuopelnas’⁵⁶. Remiantis suff. pr. **-ītiō-* ypatybės turėtojo bei posesyvinės konotacijos raiška⁵⁷, suponuotina mitonimo prolytė pr. dial. (jotv.) **Pelnītis* ‘naudos, laimikio turėtojas / tas, kuriam būdinga nauda, laimikis’.

⁴⁹ Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, p. 255.

⁵⁰ Apie jį žr. Rolandas Kregždys, „Sūduvių knygelė – vakarų baltų religijos ir kultūros šaltinis. I dalis: formalioji analizė“, in: *Lituanistica*, 2009, t. 55(3–4 [79–80]), p. 177.

⁵¹ Wilhelm Mannhardt, *op. cit.*, p. 246.

⁵² *Ibid.*, p. 177.

⁵³ *BRMŠ*, t. 2, p. 144.

⁵⁴ Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 3, p. 281.

⁵⁵ *LKŽe* s. v. 1 *peľnas*.

⁵⁶ K. Mülenbacha *Latviešu valodas vārdnīca*, t. 3, red. Jānis Endzelins, Rīga: Kultūras fonds, 1927–1929, p. 197.

⁵⁷ Plačiau žr. Rolandas Kregždys, „Prūsų nom. prop. *Borssythe*“, in: *Baltų onomastikos tyrimai*, sudarė Daiva Sinkevičiūtė, Laimutis Bilkis, Alma Ragauskaitė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006, p. 163.

| | | |
|---|--|-----------------|
| <i>Atfweikćius / Atfweikinćius / Aufweitis</i> 'gydymo ir sveikatos dievas' 16 | <i>fweiks</i> 'sveikas', <i>atfweikti</i> 'pasveikti, vėl tapti sveikam' / <i>Aefculapius</i> | + ⁵⁸ |
| <i>Gabjauja</i> 'turto, pinigų, gausos deivė' 16 | <i>gabenti</i> '(at)nešti; lemti' | - |

Galima atsargiai spėti, kad teonimas *Gabjauja* resp. sub. lie. *gabjáuja* 1 (sf.) 1. 'turtų deivė senovės lietuvių tikėjime' *B, R, MŽ, [K], IM* 1864,8; 2. 'piktoji dvasia, velnias': ^ *Tegu tave gabjáuja!* Vdk; *Kad tave pagautų gabjaujos Kos* 171; 3. 'kūlės pabaigtuvės' Vdk, J. Jabl; 'vaišės išsikūlus' *M*; 4. 'paskutinė jauja (kulti, minti)': *Kulia jau gabjáują* Vdk; 5. 'javų džiovykla, jauja' *Ak*⁵⁹ reflektuoja *tatpuruša* tipo kompozitą: sub. bl. dial. **gabī* 'plevenanti, rusenanti ugnis' *ī / (i)īā* kam.⁶⁰, plg. sub. lie. dial. *gabijáuja* 1 (sf.) 'paskutinė jauja (kulti, minti)': *Jau rytoj pas mūsų būs gabijáuja, o pas jūsų kada?* Ll⁶¹ + sub. bl. **jaujā* 'patalpa javams džiovinti (ir kultū)'⁶², suponuojanti protosemą *'patalpos javams džiovinti ugnis → jaujos dievybė – ugnis, lemianti grūdų resp. turto kokybę ir gausą'.

| | | |
|---|---|---|
| <i>Pardoytis / Pardūtis</i> 'pirklių ir prekeivių dievas' 17 | <i>pardūti</i> 'pardavinėti, verstis' / <i>Mercurius</i> | - |
|---|---|---|

Sūduvių knygelėje minimą vakarų baltų teonimo lytį *Perdoytus* J, kuri Mannhardto⁶³ nuomone, yra sulotyninta, savo veikale pakartojo Pretorijus⁶⁴. Jos kilmė argumentuojama pasitelkus rekonstrukcinį endocentrinio tipo dūrinio modelį: **Pār-dāitis* *'tas, kuris priverčia (vandenį) kunkuliuoti, virti, šėlti' → *'tas, kuris sukelia audrą' = *'audros dievas'⁶⁵.

⁵⁸ Žr. Pierre Grimal, *op. cit.*, p. 62–63; dėl darybos modelio žr. Pranas Skardžius, *Rinkiniai raštai*, t. 1, parengė Albertas Rosinas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 76–78.

⁵⁹ *LKŽe* s. v. *gabjáuja*.

⁶⁰ Žr. Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 1, p. 311.

⁶¹ *LKŽe* s. v. *gabijáuja*.

⁶² Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 2, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 13.

⁶³ Wilhelm Mannhardt, *op. cit.*, p. 243.

⁶⁴ Pretorijus Matas, *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla*, t. 1, sudarė Ingė Lukšaitė, Vilnius: Prada, 1999, p. 232; *Idem, op. cit.*, t. 3, p. 272, 274, 278, 282; dar žr. *BRMŠ*, t. 3, p. 257.

⁶⁵ Plačiau žr. Rolandas Kregždys, „Teonimų, minimų „Sūduvių knygelėje“, etimologinė analizė – dievybių funkcijos, hierarchija: *Bardoayts, Gardoayts, Perdoyts*“, in: *Res humanitariae*, 2008, t. 4, p. 89–90, 93–95.

Vėlesniojo laikotarpio (nuo XVIII a. pradžios iki XIX a. pabaigos) lietuvių raštuose užfiksuota lytis sub. lie. *gūžė 2* (sf.) '(mit.) stabmeldžių kelionės deivė' *R, MŽ, [K]*, matyt, priskirtina deverbatyvams resp. kildintina iš verb. lie. *gužėti, gūža, -ėjo* (intr.) 'visu būriu su triukšmu vykti' *J, Stak, Skr*⁶⁶.

Mėginimas ši mitonimą interpretuoti kaip svetimybę⁶⁷ visiškai nesėkmingas, mat nekyla abejonių, jog ši mitologema reflektuoja *karmadhāraya* tipo kompozitą, kurio pirmasis sandas *Marco-* (< adj. pr. **markā-* 'įmirkusi, šlapia'⁶⁸) gana dažnas prūsų toponimikoje, plg. top. pr. *Marke-lauke* 1342, *Markowaio* 1315⁶⁹.

Sūduvių knygelėje pateikiami prūsų žynio pavadinimo variantai *Wourschaiti A* ↔ *Wourschaite A*, *Wourschayti B* ↔ *Worskayte B* ↔ *Worskayti B*, *Worschayte C*, *Wurschkaytte* F⁷⁰ bei Simono Grunau galvijų dievo vardas *Wurschayto*, matyt, reflektuoja tabu fenomeno nulemtą pr. **Kurvaitas* 'tas, kuriam priklauso jautis (resp. jaučiai)' struktūrinių elementų kaitą⁷¹.

⁶⁶ LKŽe s. v. *gužėti*; Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, p. 250. Darybos atitikmenis žr. Pranas Skardžius, *op. cit.*, p. 71–72.

⁶⁷ Apie tokią hipotezę plačiau žr. Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, p. 83–84, 250.

⁶⁸ Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 3, p. 111.

⁶⁹ Georg Gerullis, *Die altpreußischen Ortsnamen*, Berlin und Leipzig: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1922, p. 94, 95; plačiau žr. Rolandas Kregždys, „*Sūduvių knygelės* etnomitologinė faktografija: mitonimų *Barstucke* 'die kleinen Mennichen, Erdleutlein, der Götter Diener' ir *Marcopole* 'die Edelleuthe / Erde Leute resp. subterranei dicti' etimologinė raida ir semantinė transformacija“, p. 87–89.

⁷⁰ Wilhelm Mannhardt, *op. cit.*, p. 247tt.

⁷¹ Plačiau žr. Rolandas Kregždys, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo sutartis*, p. 100, 347.

| | | |
|--|--|-----------------|
| <i>Jaučiū Bobis / Baubis</i> 'piemenų dievas' 18 | <i>Jautis</i> 'karvės patinas' + <i>Baubju</i> 'mūkiu, bliaunu' / <i>Pan</i> | + ⁷² |
| <i>Gardėtis</i> 'avių dievas' 18 | <i>Gardas</i> 'kaimenė, banda' | + ⁷³ |
| <i>Kiauliū krukė</i> 'kiaulių dievas' 18 | <i>Kiaulė</i> ' <i>Sus domesticus</i> ' + <i>Krukė</i> 'kiaulės knyslė' | + ⁷⁴ |
| <i>Ifzwambratis / Wifzłambratis</i> 'naminių paukščių dievas' 18 | <i>wambras</i> 'storalūpis' / <i>Wifzłtos</i> ' <i>Gallinae</i> ' | - |

Šventojo prūsų statinio (? dviejų brolių atvaizdų [stabų]) pavadinimas *Iszwambrato* kildinamas iš sintagmos pr. *swais brati* 'jo brolis'⁷⁵.

| | | |
|---|--|-----------------|
| <i>Muffū Birbiks</i> 'musių dievas' 19 | <i>Muffē</i> ' <i>Musca</i> ' + <i>birbju</i> 'zyziu kaip bitė' / <i>Baalfebub</i> | + ⁷⁶ |
| <i>Pykullus / Pekullus // Pocollus / Potoll</i> 'pykčio, tamsos ir pragaro dievas' 19 | <i>pykti</i> 'širsti', pr. <i>Pekollis</i> 'pragaras' / <i>Pluto, Orcus</i> | ± |

Teonimas pr. *Picullus* kildintinas iš vak. bl. **pikūlas* 'priešiška būtybė (mitologinė)', o ne lietuvių veiksmazodžio lyties⁷⁷.

| | | |
|---|--|-----------------|
| <i>Magilá</i> 'rūstybės deivė' 19–20 | - | - |
| <i>Giltine</i> 'mirties ir maro deivė' 20 | <i>gilti</i> 'gelti kaip bitė ar gyvatė' | + ⁷⁸ |
| <i>Jagaubis</i> 'ugnies dievas' 20 | <i>Vulcanus</i> | + ⁷⁹ |

Teonimas *Vulcanus Jagaubis, Ugnis šwénta Feuer Gott B 597 / [Feuer] Gott. Jagaubis, Ugnis šwenta B 469* kildintinas iš lie. **Jaugabis* 't. p.⁸⁰ ← lie.

⁷² Žr. *Ibid.*, p. 149–150; Pierre Grimal, *op. cit.*, p. 324–325.

⁷³ Žr. Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, p. 181.

⁷⁴ Žr. *Ibid.*, p. 168.

⁷⁵ Plačiau žr. Владимир Николаевич Топоров, *Прусский язык: Словарь*, т. 3, Москва: Наука, 1980, p. 91; Rolandas Kregždys, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo sutartis*, p. 88.

⁷⁶ Žr. Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, p. 196; *Еврейская энциклопедия*, т. 3, С.-Петербургъ: Общество для Научныхъ Еврейскихъ Изданій и Издательство Брокгаузъ-Ефронъ, 1908, p. 603.

⁷⁷ Žr. Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 3, p. 280; dar žr. Pierre Grimal, *op. cit.*, p. 312, 360.

⁷⁸ Žr. Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, p. 228.

⁷⁹ Dar žr. Pierre Grimal, *op. cit.*, p. 451.

⁸⁰ žr. Rolandas Kregždys, „Baltų mitonimų kilmė: vak. bl. *Pargrubi(j)us* (*G[r]ubrium, Pergrubrius* ir kt.); lie. *maselis*“, p. 19.

Gabjáujis ‘klėties dievas, kaukas, gabvartas’⁸¹, dėl metatezės plg. s. kelt. *Tanaro* ‘žaibo dievybė; *Jupiter tonans*’ ↔ gal. *Taranis* ‘t. p.’⁸².

| | | |
|---|--|-----------------|
| <i>Drebkullys</i> ‘žemės drebėjimo dievas’ 20 | <i>drebėti</i> ‘tirtėti’ + <i>kulti</i> ‘mušti smūgiuojant’ | + ⁸³ |
| <i>Laumė</i> ‘nelaimės ir keršto deivė’ 20–21 | – | – ⁸⁴ |
| <i>Kaukas</i> ‘požemio žmogutis’ 21 | – | – ⁸⁵ |
| <i>Markopeczėi</i> / <i>Marcopetā</i> ‘nakties dvasia, vaiduoklis’ 21 | <i>Mrok</i> ‘prietema, prieblanda’ + <i>Pece</i> ‘rūpestingumas’ | – |

Mitonimų lytys *Markopeczėi* / *Marcopetā* – sulotyninti *Marcopol* variantai, juos yra nurodęs Christophoras Hartknochas (pvz., *Marcopetae*⁸⁶). Ostermejerio pateikiamas etimologinis šių mitologemų kilmės aprašas perteklinis.

RPR. MAG(G)ILĀ, MAGYLA, LIE. MOGYLE ETIMOLOGINĖS IR ETNOMITOLOGINĖS ANALIZĖS PERSPEKTYVA

Ostermejeris šią dievybę apibūdina taip:

Magilā die 3orngōttin, des vorigen Eheweib, oder wenigstens das unter den weiblichen Gottheiten, was *Pykullus* unter den männlichen ift. Vermuthlich haben die Mogillen oder der Littauer Begräbnisörter im freyen Felde davon den Namen⁸⁷.

⁸¹ Antoni Mierzyński, *Romowe*, Poznań: Drukarnia Dziennika Poznańskiego, 1900, p. 51; Kazimieras Būga, *Rinkiniai raštai*, t. 1, p. 210–211. Apie šią dievybę dar žr. Rolandas Kregždys, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo sutartis*, p. 108.

⁸² Xavier Delamarre, *Dictionnaire de la langue Gauloise: Une approche linguistique du vieux-celtique continental*, Paris: Editions Errance, 2003, p. 290; Ranko Matasović, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden & Boston: Brill, 2009, p. 384; dar žr. Виктор Павлович Калыгин, *Этимологический словарь кельтских теонимов*, Москва: Наука, 2006, p. 143–144.

⁸³ Žr. Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, p. 224.

⁸⁴ Žr. *Ibid.*, p. 192, 199.

⁸⁵ Žr. Rolandas Kregždys, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo sutartis*, p. 99–100, 150.

⁸⁶ Žr. *Lietuvių mitologija*, t. 3, p. 67.

⁸⁷ [Gottfried Ostermeyer,] *op. cit.*, p. 19–20.

(Magila (*Magilá*), rūstybės deivė, pirmojo žmona ar bent tas pats tarp moteriškųjų dievybių, kas Pikulas (*Pykullus*) tarp vyriškųjų. Tikriausiai iš to kilo lietuvių laidojimo vietų atviruose laukuose, arba mogilų (*Mogillen*), pavadinimas)⁸⁸.

Pagonių pykčio, maro, mirties neva mitologinės būtybės vardas *Mag(g)ilá*, *magyla* ir Simono Daukanto užrašyta *Mogyle*, išskyrus pirmą kartą šį mitonimą pateikęs Mato Pretorijaus nurodomą informaciją⁸⁹, minimas tik vėlesniojo laikotarpio raštuose ir žodynuose, t. y. aptariamo mitonimo vartosena nėra užfiksuota lietuvių tarmėse: *Magyla* 'Furia' *B* 598⁹⁰, *Maggilá* 'pagonių pykčio deivė; die Zorngöttin der Heyden' *R I* 81; *Magilá* 'maro, užkrato pagonių deivė; die Pestgöttin der Heiden' *M I* 156; *Magila* 'pykčio, mirties deivė' *M II* 240 // *Mogyle*⁹¹ 'audinį gadinanti'⁹².

Įprasta sub. lie. *magilá*, *magyla* 'spėjama lietuvių pagonių pykčio, maro, mirties deivė': *Ima jį magilos!* (tegu jį galas) *MŽ*; *Kad tave magylos paimtų!* *Ak*⁹³ priskirti slavizmams: Kazimieras Būga⁹⁴ šį mitonimą kildina iš s. blr. *могила* 'kapas; pilkapis'⁹⁵ / blr. *магла* 'kapas; vieta, kurioje kažkas mirė; mirtis'⁹⁶; Augustas Schleicheris⁹⁷ abejojo, ar žodis kilęs iš bžn. sl. *могила* (matyt,

⁸⁸ *BRMŠ*, t. 4, p. 71.

⁸⁹ Plg. „Sonsten sind auch noch Zorn und Unglücks-Götter: Pykullis, Giltyne, Magyla etc.“ (Matas Pretorijus, *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla*, t. 3, p. 148, dar žr. p. 272), t. y. „Šiaip jau dar yra ir pykčio, ir nelaimės dievų: Pykulis, Giltinė, Magyla ir kt.“ (*Ibid.*, p. 149); „Dieser Göttin Dienerin wirdt gehalten Magyla, gleich-/sam die jemandt ersticht, oder quelet, gleichsam die Executorin“ (*Ibid.*, p. 298), t. y. „Šitos deivės [Giltinės – R. K.] tarnaitė laikoma Magyla, tai būtų nuduriančioji, kankinančioji, taigi lyg egzekutorė“ (*Ibid.*, p. 299). Dar žr. *BRMŠ*, t. 3, p. 239, 260; Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, p. 226; Idem, *Pagoniškojo lietuvių ir prūsų panteono raida: Metodinė priemonė*, Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2014, p. 99.

⁹⁰ Dar žr. *BRMŠ*, t. 4, p. 29.

⁹¹ Žr. [Simonas Daukantas,] *Budq Senowęs-Lėtuwiū Kalnienū ir Žámajtiū / ĩsraszę pagat Senowęs Rasztu Jokub's Łaukys*, Petropilie: C. Hintze sp., 1845, p. 102.

⁹² Žr. Kazimieras Būga, *Rinktiniai raštai*, t. 3, sudarė Zigmas Zinkevičius, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961, p. 777; dar žr. *BRMŠ*, t. 4, p. 80.

⁹³ *LKŽe* s. v. *magilá*.

⁹⁴ Kazimieras Būga, *Rinktiniai raštai*, t. 3, p. 777–778.

⁹⁵ Žr. *Гістарычны слоўнік беларускай мовы*, т. 18, Мінск: Беларуская навука, 1999, p. 112–113.

⁹⁶ Žr. Мікалай Я. Байкоў, Сцяпан М. Некрашэвіч, *Беларуска-расійскі слоўнік: Факсімільнае выданне*, Мінск: Народная асвета, 1993, p. 163; *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, т. 3, рэд. К. К. Атраховіч (К. Крапіва), Мінск: БелСЭ, 1980, p. 78.

⁹⁷ Žr. *Lietuvių mitologija*, t. 1, p. 234.

senosios rusų kalbos – R. K. [žr. toliau]), (s. / v.) le. *mogila* ‘kapo duobė mirusiajam laidoti, kapas; pilkapis; akmens paminklas valdovų žygiams atminti ar dievams pagerbti; vietovė; priekalnis; *nomen proprium*; karvių liga; krūva daržovių (šakniavaisių), apskleista šiaudais ir apmesta (apipilta) storai žemėmis, kad žiemą daržovės nesušaltų, kaupas, kauburyš⁹⁸, ar yra pavaldėtos leksikos reprezentantas⁹⁹.

Vis dėlto abu minėti tyrėjai neatsižvelgia į ganėtinai platų semantinį mitonimo funkcinį ekstensionalą, nereflektuojamą jį galimai suponavusių vakarų ir rytų slavų pavyzdžių¹⁰⁰, plg. dar s. r. *могила, могила* ‘kapas, pilkapis; kapo duobė mirusiajam laidoti’¹⁰¹, bžn. sl. *могіла* ‘kapo duobė mirusiajam laidoti; pilkapis’¹⁰². Tiesa, kaip ir baltarusių kalboje, rusų Pskovo šnektoje yra užfiksuotas sememos ‘mirtis’ vartojimo atvejis, t. y. r. dial. *могіла, могиля* ‘kapo duobė; kapas; kapinės; žūtis, mirtis’¹⁰³.

Etnomitologinis šio personažo statusas visiškai neaiškus – spėti, kad tai antonomazijos suponuotas kitimas resp. ‘mirtis ↔ deivė Mirtis’, negalima, mat teonimas **Mogyla* nėra minimas nei vakarų, nei rytų ar pietų slavų mitologijos ir folkloro sąvaduose¹⁰⁴.

⁹⁸ Žr. Jan Aleksander Karłowicz, Adam A. Kryński, Władysław Niedźwiedzki (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 2, Warszawa: W drukarni E. Lubowskiego, 1900, p. 1030; *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 14, Wrocław & Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1982, p. 572; *Słownik staropolski*, t. 4, redaktor S. Urbańczyk, Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład narodowy imienia Ossolińskich / Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1963–1965, p. 324; dar žr. *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, t. 1, Kraków: Polska Akademia Nauk / Instytut Języka Polskiego, 1995, p. 169.

⁹⁹ Dar žr. Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, p. 228; Idem, *Pagoniškojo lietuvių ir prūsų panteono raida: Metodinė priemonė*, p. 99.

¹⁰⁰ Žr. *Этимологический словарь славянских языков*, т. 19, отв. ред. О. Н. Трубачёв, Москва: Наука, 1992, p. 115–119.

¹⁰¹ Žr. *Словарь русского языка XI–XVII вв.*, т. 9, Москва: Наука, 1982, p. 229.

¹⁰² *Словарь церковно-славянского и русского языка*, т. 2, СанктПетербург: типография Императорской Академии Наукъ, 1847, p. 315.

¹⁰³ Žr. *Псковский областной словарь с историческими данными*, т. 18, С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского университета, 2006, p. 274–275.

¹⁰⁴ Radvilės Racėnaitės naivus spėjimas, neva „M. Pretorijaus paminėtos Giltinės tarnaitės Magylos vardą galima sieti su slaviškos kilmės eufemizmu, pagrįstu metonimija“ (Radvilė Racėnaitė, „Regimieji mirties pavidalai skirtinguose lietuvių tautosakos žanruose“, in: *Tautosakos darbai*, 2007, t. 33, p. 76), nėra pagrįstas atitinkamo kitimo baltų ir slavų mitologijos pavyzdžiais, todėl toks mėginimas argumentuoti jo kilmę iš esmės klaidingas.

Manyti, kad mitologema *Magjla*, *Mag(g)ilà* (*magyla*, *Mogyle*) ‘maro, užkrato deivė; die Pestgöttin der Heiden; Furia’ galėtų būti priskiriama lietuvių etnokultūriniam paveldui, plg. sememą ‘spėjama lietuvių pagonių pykčio, maro, mirties deivė’, sunkiai tikėtina, mat dievybės vardas užfiksuotas Mažosios Lietuvos raštijos atstovų veikaluose, o Simonas Daukantas savo veikale *Budą Senowęs-Lėtuwiū Kalnienū ir Žámajtiū* tiesiog pakartojo anksčiau minėtų šaltinių faktografiją¹⁰⁵. Ostermejeris¹⁰⁶ atsargiai spėjo, kad šis teonimas galėjo lemti lietuvių kapų pavadinimo *magýlos* atsiradimą (žr. toliau), bet apie galimą rytų baltų etiologinę dievybės vardo kilmę nėra užsiminęs.

Nustatant šios mitologemos etiologiją, pirmiausiai aptartina bendrašaknių baltų kalbų lyčių vartosenos ir semantinės sklaidos faktografija, kurios iki šiol, deja, nėra analizavęs joks mitologijos tyrėjas.

Pirmiausia minėtina itin svarbi Rytų Prūsijos leksikografinė informacija: Hermannas Frischbieras¹⁰⁷ teigia, jog šiame kalbiniame areale vartojamas ne tik bendrinis daiktavardis v. dial. (RPr.) *Mogille* ‘kaimo bažnyčios kapinaitės; kapinės, esančios šalia bažnyčios, besiskiriančios nuo parapijinių bažnytkaimio kapų’, bet ir top. RPr. *Mogelike* ‘senųjų prūsų pilkapis Alt-Kischau’ (le. *Stara Kiszewa* [Vakarų Prūsijoje])¹⁰⁸.

Wojciechas Kętrzyński¹⁰⁹, arba Adalbertas von Winkleris, mini kitą Rytų Prūsijos vakarinės teritorijos vietovardį *Mogila* (powiat Człuchowski / Kreis Schlochau [regiencyja Kwidzyńska / Regierungsbezirk Marienwerder]), vokiečių vadintą *Mogel*.

Akcentuotina, kad latvių kalbos žodynuose (bendrinės leksikos ir šnektų bei onimų) šios šaknies pavyzdžių rasti nepavyko.

Toponimas RPr. *Mogelike* ‘senųjų prūsų pilkapis’ yra itin svarbus aptariamoms mitologemos etnomitologinės verifikacijos aspektu. Spėtina, jis suponuoja pirminį designatą *‘kitataučių kapinės’, reflektuojamą ir sub. lie. dial.

¹⁰⁵ Žr. *Lietuvių mitologija*, t. 1, p. 142.

¹⁰⁶ *Ibid.*, p. 20.

¹⁰⁷ Hermann Frischbier, *Preussisches Wörterbuch: Ost- und Westpreussische Provinzialismen in alphabetischer Folge*, Bd. 1, Berlin: Verlag von Th. Chr. Fr. Enslin, 1882, p. 69.

¹⁰⁸ Frischbieras remiasi rankraščiu: Alexander Treichel, *Rittergutsbesitzer auf Hoch-Palleschen bei Alt-Kischau in Westpr.*

¹⁰⁹ Wojciech Kętrzyński, *Nazwy miejscowe polskie Prus Zachodnich, Wshodnich i Pomorza wraz z przezwiskami niemieckimi*, Lwów: Zakład narodowy im. Ossolińskich, 1879, p. 77.

magýlos ‘kapinės (ppr. žydų)’: *Kad tave an magýlų nunešt!* Lp¹¹⁰, dar plg. sintagmą lie. dial. *žydu magýlos* ‘kapai; kaimo bažnyčios kapinaitės, Friedhof’¹¹¹. Akcentuotina, kad judėjų kapinės, kaip ir lietuvių, anksčiau Europoje galėjo būti įrengiamos kalvotose resp. žemdirbystei netinkamose vietovėse (ten žemė pigesnė; judėjai turėjo išsipirkti kapams skirtą vietą), plg. lo. *in colle qui iudaicus appellatur iuxta Iudeorum sepulturas* resp. sintagmą lo. *collis iudaicus* ‘judėjų kalvutė resp. kapinės (jdš. *soil-tachtis*)’, minimą 1163 m. Kelno rotušės registro 289 dokumente¹¹².

Šio kitataučių sakralinio objekto įvardijimas svetimės leksikos forma nėra išskirtinis fenomenas, plg. v. le. *kierkot*, le. *kirkut* ‘judėjų kapinės’ (< v. dial. [Reino regionas] *kerfe* /kerfæe/ ‘judėjų kapinės’ / ← v. *Kirchhof* ‘parapijos bažnyčia su kapinėmis ir klebonija; šventorius; kapinės’¹¹³). Spėtina, heteronominio judėjų kapinių termino vartoseną vertintina kaip Europos kultūrinė tendencija, sietina su viduramžiais klestėjusia ksenofobija, religiniu fanatizmu ir antisemitizmo apraiškomis (plg. 1657 m. Saksonijos-Anhalto žemės Halės miesto archyve rastą įrašą: *Es sei besser mit Christo gestorben, als per Juden-Dr. mit dem Teufel gesund worden!*¹¹⁴, t. y. „Geriau su Kristumi pasitikti mirtį, nei žydo daktaro padedamam su velniu sveikatą pelnyti“; šiaurės vakarų Šveicarijos miesto Bazelio rankraštyne išlikusį judėjų kapų apibūdinimą: *ubi perfidorum Judeorum cadavera sepeliuntur*¹¹⁵, t. y. „[vieta,] kur klasingų judėjų lavonai yra laidojami“).

Itin didelės svarbos atskleidžiant tariamo mitonimo *Magýla*, *Mag(g)ilà*, *magyla* ar *Mogyle* referento etiologiją ir autentiškumą yra Mažosios Lietuvos

¹¹⁰ LKŽe s. v. *magýlos*.

¹¹¹ Kazimieras Būga, *Rinktiniai raštai*, t. 3, p. 777.

¹¹² Žr. Julius Aronius, *Regesten zur Geschichte der Juden im Fränkischen und Deutschen Reiche bis zum Jahre 1273*, Berlin: Verlag von Leonhard Simion, 1887, p. 125; dar žr. Max Weinreich, *History of the Yiddish Language*, vol. 1, edited by Paul Glasser, New Haven & London: Yale University Press, 2008, p. 539.

¹¹³ Žr. Jan Aleksander Karłowicz, Adam A. Kryński, Władysław Niedźwiedzki (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 2, p. 328; M. Samuel Bogumił Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 2, Warszawa: w Drukarni Xieży Piarów, 1808, p. 994; Max Weinreich, *op. cit.*, p. 539; dar žr. Maria Brzezina, *Polszczyzna żydów*, Warszawa & Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986, p. 363.

¹¹⁴ Žr. Joshua Trachtenberg, *Jewish Magic and Superstition: A Study in Folk Religion*, New York: Behrman’s Jewish Book House, 1939, p. 4.

¹¹⁵ Žr. Max Weinreich, *op. cit.*, p. 539.

evangelikų liuteronų kunigo, tautosakininko Kristupo Jurkšaičio užrašytas pasakojimas, jog

Giltinė nėra deivė arba dievaitė, bet tiktai Dievo tarnaitė, arba angels. Lyg kaip Aigipte myrio angels per butus perėjo ir pirmgimusius nusmaugė, teip ir giltinė ne iš savęs, bet Dievui paliepiant žmones smaugia. Jai lygus Dievo tarnas yra Maras bei kitur teip vadinamoji Magyla¹¹⁶.

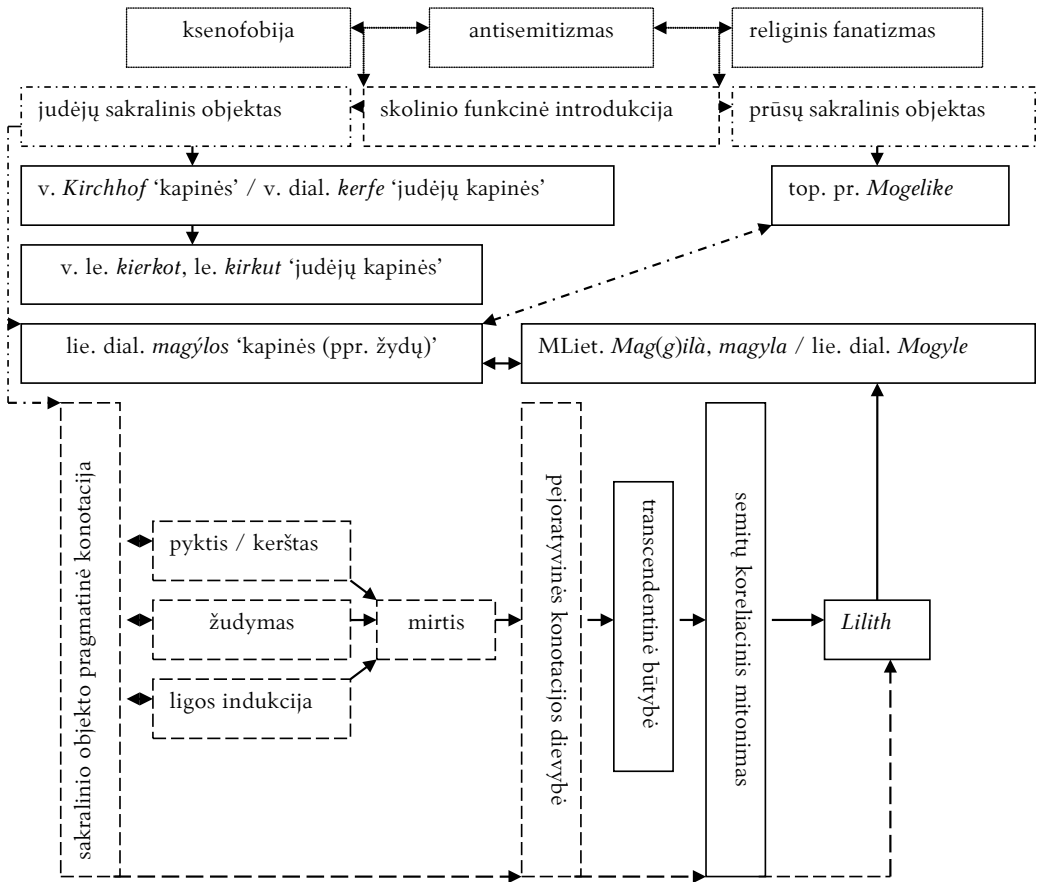
Vadinasi, galima atsargiai spėti, kad šis teonimas yra kabinetinės mitologijos autorių vaizduotės vaisius¹¹⁷, kurio galimas prototipas – Egipto pirmagimių žūtį lėmusi judėjų dievybė, minima Senajame Testamente (Iš [resp. Shemot] 12,11–13), ilgainiui susieta su identišką funkciją – vaikų žudymą – vykdžiusia moteriškosios lyties judėjų demone *Lilith* ‘naktį besivaidenantis moteriškosios lyties demonas’¹¹⁸. Pabrėžtina, kad jai priskiriamos tos pačios ar panašios funkcijos kaip ir mitonimui *Mag(g)ilà*, *magyla*: siunčia ligas, žudo vaikus (iki 8 d. [apipjaustymo apeigų resp. s. hebr. *brith-milah*] berniukus ir 20 d. mergaites); žudo vyrus (dažniausiai nevedusius ir miegančius vienus) – savo meilužius; žudo gimdyves; suartėjusi su vyru ir nuo jo pastojusi, ji virsta pikta pabaisa¹¹⁹.

¹¹⁶ Žr. Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka, t. 7, Vilnius: Vaga, 1998, p. 124, 133; dar žr. Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, p. 232.

¹¹⁷ Dar žr. Algirdas Julius Greimas, *Lietuvių mitologijos studijos*, Vilnius: Baltos lankos, 2005, p. 636.

¹¹⁸ Žr. Francis Brown, R. S. Driver, Charles Briggs, *Enhanced Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon, with an appendix containing the Biblical Aramaic, based on the lexicon of William Gesenius as translated by Edward Robinson, by Francis Brown, with the cooperation of S. R. Driver and Charles A. Briggs. Based on the 1906 edition originally published by Clarendon Press, Oxford, Washington (electronic edition), 2000*, p. 1291.

¹¹⁹ Plačiau žr. *Encyclopaedia Judaica*, t. 13, Fred Skolnik, Editor in Chief, Michael Berenbaum, Executive Editor, Detroit & London: Thomson & Gale, USA / Jerusalem: Keter Publishing House Ltd., 2007, p. 17–20; Рафаэль Патай, *Иудейская богиня*, Екатеринбург: У-Фактория, 2005, p. 252–253, 256, 258.



Schema: mitonimo MLiet. *Mag(g)ilā, magyla* / lie. dial. *Mogyle* etiologinė raida

Daukanto nurodoma funkcija 'gadinanti audeklą' gali būti asociatyvinė resp. sugalvota paties *Budą Senowęs-Lėtuwiū Kalnienū ir Žámajtiū* autoriaus, mat kai kuriose lietuvių sakmėse minima: 1) velnio pasirodymas naktį audžiančiai moteriškai – jis užsideda kojas ant staklių, trukdo darbuotis, gąsdina, mėgina audėją nužudyti¹²⁰; 2) nesilaikančios senųjų papročių moteriškės nubaudimas – laumė pakeičia drobės ataudus valais¹²¹; 3) laumės seilių resp. spjaudalo kenksmingas poveikis audeklams, naktį paliktiems vandenyje¹²².

¹²⁰ Plačiau žr. Jonas Balys, *Raštai*, t. 3, parengė Rita Repšienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 509–510.

¹²¹ Žr. Jonas Balys, *Raštai*, t. 4, parengė Rita Repšienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 146.

¹²² Žr. Birutė Jasiūnaitė, *Šventieji ir nelabieji frazeologijoje ir liaudies kultūroje*, Vilnius: VU leidykla, 2010, p. 258.

Audeklo sakralinė prasmė, matyt, dėl sąsajos su laumių veikla (jos puikios au-
dėjos, audinius velėjančios naktimis), dažnai minima lietuvių prietaruose¹²³.
Mažai tikėtina, kad ši funkcija galėtų būti susijusi su demonės *Lilith* gebėjimu
puošnius drabužius paversti ugnies liepsnomis¹²⁴.

Brodovskio mėginimas šią mitologemą susieti su lo. *Furiae*¹²⁵ (resp. gr.
Ἐφῑνύεσς) ‘3 žemės ir nakties dukterys – atpildo ir moralės principų (giminystės
saitų, priesaikos ir kt.) bei pasaulio tvarkos deivės lo. *Allecto, Megaera, Tisip-
hone*’ (kažkodėl nurodoma vienaskaitos lytis *Furia*¹²⁶, nors lo. *furia* ‘iniršis,
šėlsmas; aistra; beprotis’ sememos *‘deivė’ nereflektuoja¹²⁷) yra iš esmės ydin-
gias, mat kontradikcinis minėtų graikų dievybių funkcijų aspektu: šios dievy-
bės ne žudo nekaltuosius ar lemia egzistencinio prado žūtį dėl savo įgeidžių,
bet baudžia (dažniausiai atimdamos žmonių sveiką nuovoką resp. pavers-
damos bepročiais¹²⁸) už padarytus nusikaltimus, plg. jų epitetus lo. *Semnae*
‘garbiosios’, *Eumenides* ‘geranoriškosios’¹²⁹.

HIERONIMO KRIVIS IR SUB. LIE. KRIVŪLĖ GENEZĖ

Pirmasis krivį ir krivūlę, anot Rimanto Balsio¹³⁰, susiejo būtent Ostermejeris
teigdamas, kad:

¹²³ Plačiau žr. Jonas Balys, *Raštai*, t. 5, parengė Rita Repšienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir
tautosakos institutas, 2004, p. 16, 48, 126, 196.

¹²⁴ Žr. Рафаэль Патай, *op. cit.*, p. 253.

¹²⁵ Dėl *Episcoporum Prussie Pomesaniensis atque Sambiensis Constitutiones Synodales* (1530)
minimo mitonimo *Furiae* ir galimo santykio su *Sūduvių knygelėje* užfiksuota lytimi *Poccols*
plačiau žr. Rolandas Kregždys, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo*
sutartis, p. 358–359.

¹²⁶ Dar žr. Wilhelm Mannhardt, *op. cit.*, p. 613.

¹²⁷ Žr. Charlton Thomas Lewis, Charles Short, *A Latin Dictionary founded on Andrews' edition*
of Freud's Latin Dictionary, Oxford: Clarendon Press, 1958, p. 796.

¹²⁸ Žr. Michael Grant, *Myths of the Greeks and Romans*, New York: A Meridian Book, 1995,
p. 149.

¹²⁹ Žr. George Henry Bianchi, *op. cit.*, p. 150–153; Jenny R. March, *Cassell's Dictionary of*
Classical Mythology, New York: Cassell & Co., 2001, p. 322–323; William F. Hansen,
Handbook of classical mythology, Santa Barbara, California & Oxford, England: ABC-CLIO,
Inc., 2004, p. 155–156.

¹³⁰ Rimantas Balsys, *Lietuvių ir prūsų pagonybė: alkai, žyniai, stabai*, p. 103.

Kriwe, nach dem littauiſchen Dialekt *Kriwas*, der oberſte Prieſter der alten Preuffen, hat feinen Namen ohne Zweifel von dem krummen Stabe erhalten, den er in feinem Hauſe gehabt, auch wohl bey feyerlichen Gelegenheiten in der Hand geföhret, und der fein eigenthümliches Ehren- und Amtszeichen gewefen. *Kreiwas* heißt krumm, und *Kreiva Lazda*, auch *Kriwa* und *Kriwulė* ein Stab, der oben einwärts gebogen; mithin *Kriwas*, der diefen Stab föhret¹³¹.

(*Krivis* (*Kriwe*), lietuvių tarme *Kriwas*, vyriausiasis senovės prūsų kunigas, sau vardą, be abejo, yra gavęs nuo kreivos lazdos, kurią laikė savo namuose, o per iškilmes nešiojo rankose ir kuri buvo savotiškas jo orumo ir pareigybės ženklas. *Kreiwas* – reiškia „užriestas“, ir *Kreiva Lazda* arba *Kriwa* ir *krivulė* (*Kriwule*) – lazda, kurios viršutinis galas užriestas; iš čia *krivis* (*Kriwas*) – tas, kuris šitą lazdą nešioja¹³².)

Deja, patikėti Norberto Vėliaus¹³³ dogminiu teiginiu, neva sub. lie. *krivulė* ‘*krivulė* resp. *kreiva lazda*; *lazda žmonėms į kuopą sušaukti*’ *J*¹³⁴ su sutrumpėjusi¹³⁵ slavizmo *-ūl-* ir sub. lie. *krivūlė* ‘*kreiva lazda*; *lazda žmonėms į kuopą sušaukti*; raštas, siunčiamas pakiemiui, šaukiant į susirinkimą; raginamasis raštas, šaukimas; sueiga, susirinkimas; taryba; sinodas; ženklas traukinių judėjimui reguliuoti; žaidimo priemonė (perduodama kitam)’ ir sub. lie. *krivis*¹³⁶ ‘(istor.) senovės lietuvių dvasininkas, žynys’¹³⁷ yra genetiškai susiję, negalima, mat yra manančių, kad sub. lie. *krivūlė* yra slavų kalbų skolinys¹³⁸.

Akcentuotina, kad minėtos lekšemos slavišką kilmę galima argumentuoti ne tik identišku pamorfemiu lyčių sub. le. *krzywula* / *krzywula* ↔ sub. lie. *krivūlė* tapatumu¹³⁹, bet ir slaviškųjų žodžių substratinės resp. referento

¹³¹ Žr. [Gottfried Ostermeyer,] *op. cit.*, p. 30–31; dar žr. *BRMŠ*, t. 4, p. 66–67.

¹³² Žr. *BRMŠ*, t. 4, p. 73.

¹³³ *Ibid.*, p. 62.

¹³⁴ *LKŽe* s. v. *krivūlė*.

¹³⁵ Kitaip aiškinama: Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 2, p. 284.

¹³⁶ Apie jo kilmę plačiau žr. Rolandas Kregždys, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo sutartis*, p. 211–214; Idem, *Lietuvių kalbos polonizmų žodyno specifikacija / Charakterystyka Słownika polonizmów w języku litewskim: Mokslo studija (Studia Etymologica Baltica, I)*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2016, p. 19, 21–23.

¹³⁷ *LKŽe* s. v. 1 *krivis*.

¹³⁸ Žr. Ernst Fraenkel, *op. cit.*, p. 300.

¹³⁹ Apie jį plačiau žr. Rolandas Kregždys, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo sutartis*, p. 198–201.

uzualinę sememą reflektuojančiomis reikšmėmis, t. y. (v.) le. *krzywula* ‘riestas trimitas; kreivumas; riestas (*de natura*) medis, naudotas laivų ir valčių sijų gamybai; vyskupo lazda’¹⁴⁰, plg. sintagmą v. le. *krzywa trąba* ‘kreivas trimitas (resp. *lituus*), pučiamasis ragas’¹⁴¹, t. y. suponuotina tokia semantinė (v.) le. *krzywula* raida:

I. ‘riestas trimitas’ resp. *‘objektas, kuriuo kas pranešama, informuojama ir pan.’ → II. *‘valdovo / valdančiojo asmens šauklio riestas trimitas’ resp. *‘vienas valdovo valios raiškos ženklų’ → III. *‘valdžios ženklas’ → IV. ‘vyskupo lazda’ (plg. Bažnyčios tėvo vyskupo Ambraziejaus Mediolaniečio [Ambrosius Mediolanensis, IV a. po Kr.], kairėje rankoje laikancio Dionizo lazda, kurios viršuje dvi gyvatės, o dešinėje – tirsą, vaizdavimą krikščionių bazilikos freskoje, suponuojantį antikinės tradicijos refleksiją ir pagonių žynio atributikos reminiscenciją).

Be to, minėtina, kad sub. le. dial. (DLd [Poznań, Kociewie]) *krzywula* ↔ *krakula* ↔ *kula* reflektuoja sememą ‘lazda – ženklas kaimynams, reiškiantis būtinybę susirinkti visai bendruomenei’¹⁴², vartotą lazdos – valdovo (resp. karaliaus¹⁴³) kvietimo ženklo reikšme, matyt, suponuojančia karaliaus vadžios insigniją (resp. skeptrą), buvo žinoma daugelyje Lenkijos žemių (taip pat ir prūsų kažkada gyventose teritorijose)¹⁴⁴.

Taigi skolinys (matyt, polonizmas) sub. lie. *krivūlė* reflektuoja tokią reikšminės kaitos raidą:

IV. ‘kreiva lazda; lazda žmonėms į kuopą sušaukti’ (reflektuojama pirminio denotato [I] ir antrinio denotato [IV], suponuoto vidinės semantinio lygmens kaitos) interferencinė alogiška konotacija (be I-ojo referento), mat lazda žmonės ne sušaukiami, o mušami arba suvaromi gyvuliai, plg. sub. lie. *lazdà* semantinį ekstensionalą ‘apdailintas, be šakų, ppr. medžio stiebelis ei-

¹⁴⁰ Žr. Jan Aleksander Karłowicz, Adam A. Kryński, Władysław Niedźwiedzki (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 2, p. 600; *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 11, Wrocław & Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1978, p. 349; M. Samuel Bogumił Linde, *op. cit.*, p. 1161.

¹⁴¹ Žr. *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 11, p. 350.

¹⁴² Žr. Antoni Mierzyński, „Nuncius cum baculo. Studjum archeologiczne o krywuli“, in: *Wisła*, 1895, t. 9, p. 366; dar žr. Jan Aleksander Karłowicz, Adam A. Kryński, Władysław Niedźwiedzki (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 2, p. 526.

¹⁴³ Žr. Antoni Mierzyński, *op. cit.*, p. 388.

¹⁴⁴ *Ibid.*, p. 366–376, 386.

nant pasiremti, suduoti kam nors ir pan.; smūgis su stiebeliu'¹⁴⁵) → V. 'sueiga, susirinkimas' → VI. 'taryba; sinodas' ↓ III. 'raštas, siunčiamas pakie miui, šaukiant į susirinkimą; raginamasis raštas, šaukimas' → IIIa. 'ženklas traukinių judėjimui reguliuoti'; IIIb. 'žaidimo priemonė (perduodama kitam)'.

Tokia retrogradinė semantėmų, nereflektuojančių aiškios konotacinės sekos, koreliacija ir visiškai inovacinių, su referentu tiesiogiai nesusijusių reikšmių buvimas tik patvirtina šios leksemos skolinio statusą¹⁴⁶.

IŠVADOS

1. Gotfrydo Ostermejerio veikale *Kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte* (1775) pateikiama etnomitologinė medžiaga verifikaciniu aspektu yra konstruktyvi dėl autentiškų kalbos faktų pragmatikos.

2. Mitologema *Magilá* yra inovacinė vėlyvojo laikotarpio transkultūrinės funeralinio objekto moduliacijos refleksija.

3. Mitologemos *krivîlê* ir *krîvis* etiologijos aspektu yra heterogeninės.

SUTRUMPINIMAI

adj. – *adjectivum*, būdvardis

bl. – baltų (kalbų) prokalbės leksinė forma

blr. – baltarusių (resp. gudų kalbės) žodis

bžn. sl. – bažnytinės slavų kalbės (resp. XII–XVIII a. raštų) žodis

dial. – tarminis žodis (dialektizmas)

gal. – galų (kalbės) žodis

gr. – graikų (senojo laikotarpio kalbės) žodis

hebr. – hebrajų (vienos semitų tautų kalbės) žodis

jdš. – jidiš (vokiečių aukštaičių tarmės [bavarų-austrų šnektų pagrindu], senojo ir viduriniojo laikotarpių hebrajų veldinių bei Vidurio ir Rytų Europos kalbų leksinio superstrato hibridinės kalbės) žodis

¹⁴⁵ LKŽe s. v. *lazdà*.

¹⁴⁶ Plačiau žr. Rolandas Kregždys, „Charakterystyka słownika polonizmów w języku litewskim“, in: *LingVaria*, 2012, t. 14(2), p. 130–139.

jotv. – jotvingių (kalbės) žodis
kelt. – keltų (kalbės) žodis
la. – latvių (kalbės) žodis
le. – lenkų (kalbės) žodis
lie. – lietuvių (kalbės) žodis
lo. – lotynų (kalbės) žodis
MLiet. – Mažosios Lietuvos faktografijos elementai
pr. – prūsų (kalbės) žodis
r. – rusų (kalbės) žodis
RPr. – Rytų Prūsijos (kalbės) žodis
s. – senojo laikotarpio (kalbės) žodis (tik junginyje su kalbos trumpiniu)
sl. – slavų (kalbų) žodis
sub. – *substantivum*, daiktavardis
suff. – *suffixus*, priesaga
s. v. – *sub verbo*, prie žodžio
top. – toponimas (resp. vietovardis)
v. – naujosios vokiečių (kalbės) žodis
v. – viduriniojo (kalbės) laikotarpio žodis (tik junginyje su kalbos trumpiniu)
verb. – *verbum*, veiksmažodis

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

ARONIUS JULIUS, *Regesten zur Geschichte der Juden im Fränkischen und Deutschen Reiche bis zum Jahre 1273*, Berlin: Verlag von Leonhard Simion, 1887.

B – [BRODOWSKI JACOB,] *LEXICON GERMANICO-LITHVANICVM LITHVANICO-GERMANICVM Darinnen so wohl die Vocabula Biblica Veteris et Novi Testamenti, als auch Vocabula Domestica item Über zwey Tausend Proverbia und über ein Hundert Aenigmata Lithvanica und viele Phrases anzutreffen und also wo nicht gantz völlig doch ziemlich Complet ist. Welches alles GOTT allein zu Ehren und denen Liebhabern der Lithauischen Sprache zum Besten mit großer Mühe und Fleiß zusammen getragen. von Iacobo Brodowsky Præcentor Trempensi*, [Trempai, apie 1714–1744]; LMAVB RS: F 137–15.

BALYS JONAS, *Raštai*, t. 3–5, parengė Rita Repšienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002–2004.

BALSYS RIMANTAS, *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2006.

BALSYS RIMANTAS, „Kai kurios Motiejaus Pretorijaus hipotezės ir jų interpretacijos XX a. pabaigos – XXI a. pradžios mitologų darbuose“, in: *Res humanitariae*, 2007, t. 1, p. 75–94.

- BALSYS RIMANTAS, *Pagoniškojo lietuvių ir prūsų panteono raida: Metodinė priemonė*, Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2014.
- BALSYS RIMANTAS, *Lietuvių ir prūsų pagonybė: alkai, žyniai, stabai*, Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2015.
- Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka*, t. 7, Vilnius: Vaga, 1998.
- BIANCHI GEORGE HENRY, *The mythology of Greece and Rome with special reference to its use in art*, London: Chapman and Hall, Ltd., 1875.
- BRMŠ, t. 1–4 – *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, t. 1–4, sudarė Norbertas Vėlius, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla (t. 1–2); Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas (t. 3–4), 1996–2005.
- BROWN FRANCIS, DRIVER R. S., BRIGGS CHARLES, *Enhanced Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon, with an appendix containing the Biblical Aramaic, based on the lexicon of William Gesenius as translated by Edward Robinson, by Francis Brown, with the cooperation of S. R. Driver and Charles A. Briggs. Based on the 1906 edition originally published by Clarendon Press, Oxford, Washington (electronic edition)*, 2000.
- BRZEZINA MARIA, *Polszczyzna żydów*, Warszawa & Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986.
- BŪGA KAZIMIERAS, *Rinktiniai raštai*, t. 1–3, sudarė Zigmąs Zinkevičius, Vilnius: Valskybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958–1961.
- [DAUKANTAS SIMONAS,] *Budą Senowęs-Lėtuwių Kalnienū ir Żámajtiū / iszraszę pagal Senowęs Rasztu Jokub's Łaukys*, Petropilie: C. Hintze sp., 1845.
- DELAMARRE XAVIER, *Dictionnaire de la langue Gauloise: Une approche linguistique du vieux-celtique continental*, Paris: Editions Errance, 2003.
- DINI PIETRO UMBERTO, *ALILETOESCVR: linguistica baltica delle origini*, Livorno: Books & Company, 2010.
- Encyclopaedia Judaica*, t. 13, Fred Skolnik, Editor in Chief, Michael Berenbaum, Executive Editor, Detroit & London: Thomson & Gale, USA / Jerusalem: Keter Publishing House Ltd., 2007.
- FORTSON IV BENJAMIN W., *Indo-European Language and Culture: An Introduction*, Oxford: Blackwell Publishing, 2004.
- FRAENKEL ERNST, *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, Bd. 1–2, Heidelberg: Vandenhoeck & Ruprecht, 1962–1965.
- FRISCHBIER HERMANN, *Preussisches Wörterbuch: Ost- und Westpreussische Provinzialismen in alphabetischer Folge*, Bd. 1, Berlin: Verlag von Th. Chr. Fr. Enslin, 1882.
- GAMKRELIDZE THOMAS V., IVANOV VJAČESLAV V., *Indo-European and the Indo-Europeans: A Reconstruction and Historical Analysis of a Proto-Language and a Proto-Culture*, t. 2, Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 1995.
- GERULLIS GEORG, *Die altpreußischen Ortsnamen*, Berlin und Leipzig: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, 1922.
- GRANT MICHAEL, *Myths of the Greeks and Romans*, New York: A Meridian Book, 1995.
- GREIMAS ALGIRDAS JULIUS, *Lietuvių mitologijos studijos*, Vilnius: Baltos lankos, 2005.

- GRIMAL PIERRE, *The Concise Dictionary of Classical Mythology*, Oxford: Basil Blackwell, 1990.
- HANSEN WILLIAM F., *Handbook of classical mythology*, Santa Barbara, California & Oxford, England: ABC-CLIO, Inc., 2004.
- JASIŪNAITĖ BIRUTĖ, *Šventieji ir nelabieji frazeologijoje ir liaudies kultūroje*, Vilnius: VU leidykla, 2010.
- KARŁOWICZ JAN ALEKSANDER, *Słownik gwar polskich*, t. 1, Kraków: Drukarnia C. K. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1900.
- KARŁOWICZ JAN ALEKSANDER, KRYŃSKI ADAM A., NIEDŹWIEDZKI WŁADYSŁAW (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa: W drukarni E. Lubowskiego, 1898.
- KARŁOWICZ JAN ALEKSANDER, KRYŃSKI ADAM A., NIEDŹWIEDZKI WŁADYSŁAW (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 2, Warszawa: W drukarni E. Lubowskiego, 1900.
- KĘTRZYŃSKI WOJCIECH, *Nazwy miejscowe polskie Prus Zachodnich, Wshodnich i Pomorza wraz z przezwiskami niemieckimi*, Lwów: Zakład narodowy im. Ossolińskich, 1879.
- KREGŹDYS ROLANDAS, „Prūsų nom. prop. *Borsythe*“, in: *Baltų onomastikos tyrimai*, sudarė Daiva Sinkevičiūtė, Laimutis Bilkis, Alma Ragauskaitė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006, p. 158–168.
- KREGŹDYS ROLANDAS, „Teonimų, minimų „Sūduvių knygelėje“, etimologinė analizė – dievybių funkcijos, hierarchija: *Puschayts, Puschkayts*“, in: *Res humanitariae*, 2008, t. 3, p. 49–74.
- KREGŹDYS ROLANDAS, „Teonimų, minimų „Sūduvių knygelėje“, etimologinė analizė – dievybių funkcijos, hierarchija: *Bardoayts, Gardoayts, Perdoayts*“, in: *Res humanitariae*, 2008, t. 4, p. 79–106.
- KREGŹDYS ROLANDAS, „*Sūduvių knygelė* – vakarų baltų religijos ir kultūros šaltinis. I dalis: formalioji analizė“, in: *Lituanistica*, 2009, t. 55(3–4 [79–80]), p. 174–187.
- KREGŹDYS ROLANDAS, *Baltų mitologemų etimologijos žodynas*, t. I: *Kristburgo sutartis*: Mokslo monografija, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012.
- KREGŹDYS ROLANDAS, „Charakteristika słownika polonizmów w języku litewskim“, in: *LingVaria*, 2012, t. 14(2), p. 125–146.
- KREGŹDYS ROLANDAS, „Baltų mitonimų kilmė: vak. bl. *Pargrubi(j)us* (G[r]ubrium, *Pergrubrius* ir kt.); lie. *maselis*“, in: *Acta Linguistica Lithuanica*, 2015, t. 73(1), p. 9–37.
- KREGŹDYS ROLANDAS, *Lietuvių kalbos polonizmų žodyno specifikacija / Charakteristika Słownika Polonizmów w języku litewskim*: Mokslo studija (*Studia Etymologica Baltica*, I), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2016.
- KREGŹDYS ROLANDAS, *Lietuvių kalbos polonizmų žodynas / Słownik polonizmów w języku litewskim*: Mokslinis žodynas (*Studia Etymologica Baltica*, II), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2016.
- KREGŹDYS ROLANDAS, „*Sūduvių knygelės* etnomitologinė faktografija: mitonimų *Barstucke* ‘die kleinen Mennichen, Erdleutlein, der Götter Diener’ ir *Marcopole* ‘die Edelleute / Erde Leute resp. subterranei dicti’ etimologinė raida ir semantinė transformacija“, in: *Baltu filologija*, 2016, t. 25(1), p. 79–95.

- LEWIS CHARLTON THOMAS, SHORT CHARLES, *A Latin Dictionary founded on Andrews' edition of Freud's Latin Dictionary*, Oxford: Clarendon Press, 1958.
- Lietuvių mitologija*, t. 1, sudarė Norbertas Vėlius, Vilnius: Mintis, 1995.
- Lietuvių mitologija*, t. 2, sudarė Norbertas Vėlius, Vilnius: Mintis, 1997.
- Lietuvių mitologija*, t. 3, sudarė Norbertas Vėlius ir Gintaras Beresnevičius, Vilnius: Mintis, 2003.
- LINDE M. SAMUEL BOGUMIŁ, *Słownik języka polskiego*, t. 2, Warszawa: w Drukarni Xieży Piiarów, 1808.
- ŁKŹe – *Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002)*: Elektroninis variantas, antrasis elektroninis leidimas, redakcinė kolegija: Gertrūda Naktinienė ir kt., Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2013; www.lkz.lt.
- M – [MIELCKE CHRISTIAN GOTTLIEB,] *Littauisch=deutsches und Deutsch=littauisches Wörter=Buch, worinn das vom Pfarrer Ruhig zu Walterkehmen ehemals heraus gegebene zwar zum Grunde gelegt, aber mit sehr vielen Wörtern, Redens=Arten und Sprüchwörtern zur Hälfte vermehret und verbessert worden von Christian Gottlieb Mielcke, Cantor in Pillckallen. Nebst einer Vorrede des Verfaßers, des Herrn Prediger Ienisch in Berlin, und des Hr. Krieges= und Domainen=Raths Heilsberg, auch einer Nachschrift des Herrn Professor Kant*, Königsberg: Im Druck und Verlag der Hartungschens Hofbuchdruckerey, 1800.
- MANNHARDT WILHELM, *Letto-Preussische Götterlehre*, Riga: Herausgegeben von der Lettisch-Literarischen Gesellschaft, 1936.
- MARCH JENNY R., *Cassell's Dictionary of Classical Mythology*, New York: Cassell & Co., 2001.
- MATASOVIĆ RANKO, *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*, Leiden & Boston: Brill, 2009.
- MAŽIULIS VYTAUTAS, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 1, Vilnius: Mokslo, 1988.
- MAŽIULIS VYTAUTAS, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 2, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
- MAŽIULIS VYTAUTAS, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 3, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
- MAŽIULIS VYTAUTAS, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, t. 4, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.
- MIERZYŃSKI ANTONI, „Nuncius cum baculo. Studium archeologiczne o krywuli“, in: *Wiśła*, 1895, t. 9, p. 361–397.
- MIERZYŃSKI ANTONI, *Romowe*, Poznań: Drukarnia Dziennika Poznańskiego, 1900.
- K. Mülenbacha Latviešu valodas vārdnīca*, t. 3, red. Jānis Endzelīns, Rīga: Kultūras fonds, 1927–1929.
- NDIAYE ÉMILIA, *De l'indo-européen au latin et au grec. Initiation à la grammaire comparée du latin et du grec, avec exercices corrigés, tableaux synthétiques et lexiques*, Bruxelles: Éditions Safran, 2009.
- [OSTERMEYER GOTTFRIED,] *Gottfried Ostermeyers, Pastors zu Trempen im Amte Nordenburg. kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte*, Marienwerder: in der Königl. Westpreuß. Hofbuchdruckerey bey Johann Jacob Kanter, 1775.

- PRETORIJUS MATAS, *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla*, t. 1, sudarė Ingė Lukšaitė, Vilnius: Pradai, 1999.
- PRETORIJUS MATAS, *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla*, t. 3, sudarė Ingė Lukšaitė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2006.
- R – [RUHIG PHILIPP,] *Littauisch=Deutsches und Deutsch=Littauisches Lexicon, Worinnen ein hinlänglicher Vorrath an Wörtern und Redensarten, welche sowol in der H. Schrift, als in allerley Handlungen und Verkehr der menschlichen Gesellschaften vorkommen, befindlich ist: Nebst einer Historischen Betrachtung der Littauischen Sprache; Wie auch einer gründlichen und erweiterten Grammatick, mit möglichster Sorgfalt, vieljährigem Fleiß, und Beyhülfe der erfahrensten Kenner dieser Sprache gesammelt von Philipp Ruhig, Pfarrer und Seniore zu Walterkehmen, Insterburgischen Hauptamtes, Königsberg: druckts und verlegt I. H. Hartung, 1747.*
- RACĖNAITĖ RADVILĖ, „Regimieji mirties pavidalai skirtinguose lietuvių tautosakos žanruose“, in: *Tautosakos darbai*, 2007, t. 33, p. 72–90.
- S[ABALIAUSKAS] A[LGIRDAS], „prūsų kalba“, in: *Lietuvių kalbos enciklopedija*, parengė Kazys Morkūnas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999, p. 512–515.
- SKARDŽIUS PRANAS, *Rinkiniai raštai*, t. 1, parengė Albertas Rosinas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
- SKRUPSKELIS IGNAS, *Lietuviai XVIII amžiaus vokiečių literatūroje*, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1967.
- Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, t. 1, Kraków: Polska Akademia Nauk / Instytut Języka Polskiego, 1995.
- Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur*, t. 6, pod redakcją Zofii Stamirowskiej, Anny Tyrpy, Warszawa & Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk / Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie, 2014.
- Słownik gwar polskich*, t. 1(3), redaktory M. Karaś, J. Reichan, S. Urbańczyk, J. Okonowa, B. Grabka, Wrocław & Gdańsk: Zakład narodowy imienia Ossolińskich / Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1982.
- Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 11, Wrocław & Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1978.
- Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 14, Wrocław & Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1982.
- Słownik staropolski*, t. 4, redaktor S. Urbańczyk, Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład narodowy imienia Ossolińskich / Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1963–1965.
- TRACHTENBERG JOSHUA, *Jewish Magic and Superstition: A Study in Folk Religion*, New York: Behrman's Jewish Book House, 1939.
- WEINREICH MAX, *History of the Yiddish Language*, t. 1, edited by Paul Glasser, New Haven & London: Yale University Press, 2008.
- VĖLIUS NORBERTAS, *Mitinės lietuvių sakmių būtybės*, Vilnius: Vaga, 1977.
- ZIELIŃSKI TADEUSZ, *Religia Cesarstwa Rzymskiego*, Toruń: Adam Marszałek, 1999.
- ZINKEVIČIUS ZIGMAS, *Lietuvių dialektologija*, Vilnius: Mintis, 1966.

- ZINKEVIČIUS ZIGMAS, *Lietuvių tarmių kilmė*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006.
- БАЙКОЎ МІКАЛАЙ Я., НЕКРАШЭВІЧ СЦЯПАН М., *Беларуска-расійскі слоўнік: Факсімільнае выданне*, Мінск: Народная асвета, 1993.
- Гістарычны слоўнік беларускай мовы*, т. 18, Мінск: Беларуская навука, 1999.
- Еврейская энциклопедия*, т. 3, С.-Петербургъ: Общество для Научныхъ Еврейскихъ Изданій и Издательство Брокгаузъ-Ефронъ, 1908.
- КАЛЫГИН ВИКТОР ПАВЛОВИЧ, *Этимологический словарь кельтских теонимов*, Москва: Наука, 2006.
- КРАСУХИН КОНСТАНТИН ГЕННАДЬЕВИЧ, *Введение в индоевропейское языкознание*, Москва: Academia, 2004.
- Культура древнего Рима*, т. 1, отв. ред. Е. С. Голубцова, Москва: Наука, 1985.
- ЛОСЕВ АЛЕКСЕЙ ФЕДОРОВИЧ, *Античная мифология в ее историческом развитии*, Москва: Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР, 1957.
- ПАТАЙ РАФАЭЛЬ, *Иудейская богиня*, Екатеринбург: У-Фактория, 2005.
- Псковский областной словарь с историческими данными*, т. 18, С.-Петербург: Издательство С.-Петербургского университета, 2006.
- Словарь русского языка XI–XVII вв.*, т. 9, Москва: Наука, 1982.
- Словарь церковно-славянского и русского языка*, т. 2, СанктПетербургъ: типографія Императорской Академіи Наукъ, 1847.
- ТОПОРОВ ВЛАДИМИР НИКОЛАЕВИЧ, *Прусский язык: Словарь*, т. 3, Москва: Наука, 1980.
- Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, т. 3, рэд. К. К. Атраховіч (К. Крапіва), Мінск: БелСЭ, 1980.
- Этимологический словарь славянских языков*, т. 19, отв. ред. О. Н. Трубачёв, Москва: Наука, 1992.

Considerations on the Etymology of Mythonyms Mentioned
in *Kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte*
(1775) by Gottfried Ostermeyer

S u m m a r y

The paper deals with the methodology of etymological analysis of the mythonyms used by Gottfried Ostermeyer (1716–1800) in his *Kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte* (Marienwerder, 1775).

The prospect of etymological and mythological research of the mythonyms of EPr. *Mag(g)ilā*, *magyla*, Lith. *Mogyle* and the possibility of the common origin of the hieronym (sacred name) *krivis* and sub. Lith. *krivūlė* are also discussed. These two mythological facts in Gottfried Ostermeyer's book are believed to be mentioned for the first time.

To summarize the outcomes of the research into Prussian and Lithuanian theonyms mentioned in the work (i.e. *Perkunas*; *Okoperun* / *Occopirn*; *Šwaigzdžiuks* / *Šwaigzdiks*; *Bangputtys*; *Potrimpus* / *Patremcius*; *Anttrimpus* / *Anttremcius* / *Attremcius*; *Bližgėlis*; *Diewaites*; *Žemberys* / *Žemienek*, *Žempati* / *Žemyne*; *Jawinnė*; *Pergubrus*; *Girryftis*; *Pufzkaitis*; *Bibczū Bóbelis*; *Melletėle*; *Barftúkai*; *Kaukarus*; *Laima* / *Laimė*; *Curcho* / *Kurcho* / *Kurchos*; *Pilwytis*; *Atfweikcius* / *Atfweikincius* / *Aufweitis*; *Gabjauja*; *Pardoytis* / *Pardūtis*; *Gužė* / *Czužė*; *Marcopol*; *Worfzkátis* / *Werfzukátis*; *Jaučiū Bobis* / *Baubis*; *Gardėtis*; *Kiauliū krukė*; *Ifzwambratis* / *Wifztambratis*; *Muffū Birbiks*; *Pykullus* / *Pekullus* / *Pocollus* / *Potoll*; *Magilā*; *Giltine*; *Jagaubis*; *Drebkullys*; *Laumė*; *Kaukas*; *Markopoczai* / *Marcopetā*) made on the basis of a parallel comparison of Ostermeyer's methodology of etymological analysis and contemporary results of the same research field, the principal statement is to be formulated: mythological data presented in *Kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte* is constructive due to the verification factor.